

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ ΕΛΕΝΑ

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ: κ. ΜΑΡΚΟΥΛΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	2
Περίληψη (αγγλικά).....	3
Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο 1: Λειτουργία και ρόλος τραπεζικού συστήματος.....	5
1.1 Παραδοσιακό και σύγχρονο τραπεζικό σύστημα.....	5
1.2 Βασιλεία I και II.....	12
1.3 Κυπριακό τραπεζικό σύστημα.....	19
Κεφάλαιο 2: Η οικονομική κρίση.....	21
2.1 Ορισμός χρηματοοικονομικής κρίσης.....	21
2.2 Προηγούμενες κρίσεις.....	21
2.3 Παράγοντες που οδήγησαν στην οικονομική κρίση.....	31
2.4 Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στο διεθνές τραπεζικό σύστημα.....	42
2.5 Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα.....	45
Κεφάλαιο 3: Αντιμετώπιση οικονομικής κρίσης.....	51
3.1 Μέτρα και τρόποι αντιμετώπισης οικονομικής κρίσης.....	51
3.2 Εισηγήσεις για αντιμετώπιση οικονομικής κρίσης από κυπριακές τράπεζες.....	55
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα.....	58
Πίνακες.....	62
Βιβλιογραφία.....	66

Περίληψη

Η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται εν μέσω της μεγαλύτερης οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης μετά το μεγάλο «κραχ» του 1929. Από το 2007 η παγκόσμια κοινότητα αντιμετωπίζει μια μεγάλης έντασης οικονομική κρίση, η οποία, αν και εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφάλειες και ειδικότερα την αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων, σύντομα έλαβε διαστάσεις επιδημίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, με δραματικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην οικονομία της Κύπρου ήταν άμεσες, παρόλο που στην αρχή επηρέασε ήπια την οικονομία.

Σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης η κυπριακή οικονομία οδηγήθηκε στο μνημόνιο και στις απαιτήσεις της Τρόικας, το κούρεμα καταθέσεων και την έλλειψη ρευστότητας στην αγορά.

Ανεπηρέαστες, φυσικά, από την οικονομική κρίση δεν μπορούσαν να μείνουν οι κυπριακές τράπεζες. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες πλέον καλούνται να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον με σημαντικές προκλήσεις, όπως η περαιτέρω μείωση των ρυθμών ανάπτυξης, την συνεχιζόμενη αύξηση των δανείων σε μη εξυπηρετούμενα και τις δυσκολίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Τα παραπάνω απαιτούν τις συντονισμένες προσπάθειες διεθνών οργανισμών, κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Summary

The Global Economy is in the middle of the biggest economy financial crisis which takes place after the vast crash in 1929. Since 2007, the global community has been facing an economy crisis of a great degree which commenced from the United States of America with the focal point being the banking defaults and specifically the inability of performing housing loans. The financial crisis was spread with great speed in the developed countries and then to the whole world with dramatic effect on the banking system. Regarding Cyprus, the negative effects appeared immediately, despite the fact that the economy was not seriously affected in the beginning.

As a result, the economy of Cyprus was led to the Memorandum and the Troika's requirements, the deposits haircut and the lack of liquidity in the Market as well.

The banks of Cyprus were also seriously affected. Specifically, the banking system had to operate under significant challenges like the continuing negative GDP growths, the increase of non-performing loans and difficulties in money and capital Markets. All the above demand the coordinated efforts of International Organizations, Governments and Central Banks in order for the crisis to be effectively faced.

Εισαγωγή

Η παρούσα διατριβή αναλύει το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης, τις αιτίες και τις συνέπειες της, τόσο στην παγκόσμια οικονομία όσο και στην κυπριακή, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης της για έξοδο από αυτήν. Ειδικότερα ασχολείται με τις συνέπειες της στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα.

Μετά από το ξέσπασμα στις τιμών των ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής το 2007, από το 2008 η οικονομική κρίση άρχισε να παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις και να εξαπλώνεται διεθνώς. Η κρίση αυτή επέφερε αλλαγές στην καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων, στη λειτουργία των τραπεζών, των επιχειρήσεων και των κυβερνήσεων.

Σαν οικονομική κρίση ορίζεται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κλπ.

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε από τις ΗΠΑ. Μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα εξαπλώθηκε παγκόσμια λόγω της ανεξέλεγκτης χορήγησης δανείων από μέρους των τραπεζών όσο και από τις υψηλού κινδύνου τοποθετήσεις τους.

Η κρίση κτύπησε τόσο την κυπριακή οικονομία όσο και το τραπεζικό της σύστημα. Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει το πώς οδηγηθήκαμε στην οικονομική κρίση και τι συνέπειες έχει στο διεθνές και στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται αναφορά στη λειτουργία και το ρόλο που διαδραματίζει το τραπεζικό σύστημα, καθώς και σύντομη αναφορά στο κυπριακό τραπεζικό τοπίο. Στο δεύτερο αναλύονται οι παράγοντες που οδήγησαν τόσο στην παγκόσμια οικονομική κρίση όσο και στην κρίση του κυπριακού τραπεζικού συστήματος, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις τους τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και σε εσωτερικό. Στο τρίτο αναφέρονται διάφοροι τρόποι και μέτρα αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης καθώς και εισηγήσεις για αντιμετώπισή της από τις κυπριακές τράπεζες. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα συμπεράσματα της όλης έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΡΟΛΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ

ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.1 “Παραδοσιακό” και “Σύγχρονο” τραπεζικό σύστημα

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα μιας χώρας είναι το οικονομικό σύστημα το οποίο είναι βασισμένο στο χρήμα και ως πρωταρχική λειτουργία του είναι η διευκόλυνση της μεταφοράς κεφαλαίων από τις πλεονασματικές μονάδες στις ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας. Αποτελείται από το τραπεζικό σύστημα και το Χρηματιστήριο. Η διάκριση μεταξύ τραπεζικού συστήματος και Χρηματιστηρίου είναι πολύ σημαντική, γιατί στα δύο αυτά τμήματα της χρηματοπιστωτικής αγοράς η χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, δηλαδή η μεταφορά κεφαλαίων από τις πλεονασματικές μονάδες στις ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας, γίνεται με διαφορετικό τρόπο, με συνέπεια τον διαφορετικό τρόπο λειτουργίας του συνολικού οικονομικού συστήματος.

Στο τραπεζικό σύστημα η μεταφορά κεφαλαίων γίνεται με έμμεσο τρόπο καθώς μεταξύ της πλεονασματικής μονάδας (δανειστή) και της ελλειμματικής μονάδας (δανειζομένου) παρεμβάλλεται κάποιος ενδιάμεσος χρηματοπιστωτικός φορέας, ενώ στην περίπτωση του χρηματιστηρίου γίνεται με άμεσο τρόπο αφού δεν παρεμβάλλεται κάποιος ενδιάμεσος.

Οι τράπεζες δέχονται τις αποταμιεύσεις των πολιτών και εν συνεχεία τις δανείζουν, μέσω μιας δανειακής σύμβασης, αποκομίζοντας κέρδος από τη διαφορά του επιτοκίου ανάμεσα στα επιτόκια χορηγήσεων και τα επιτόκια καταθέσεων.

Παραδοσιακά η τραπεζική χρηματοδότηση κατείχε την κυρίαρχη θέση στη συνολική χρηματοδότηση των αναγκών της οικονομίας και αυτό οφείλεται στους εξής παράγοντες:

- Οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να μειώνουν σχετικά το κόστος της διαμεσολαβητικής τους λειτουργίας, λόγω του ότι η άντληση ενός σημαντικού τμήματος των κεφαλαίων τους γίνεται με μηδενικό ή πολύ μικρό κόστος. Το

τιμήμα αυτό των κεφαλαίων αναφέρεται στις καταθέσεις όψεως¹. Για τις καταθέσεις αυτές, ο τόκος παραδοσιακά ήταν ή μηδενικός ή πολύ χαμηλός λόγω της άμεσης πρόσβασης την οποία έχει ο καταθέτης στα χρήματα του.

- Η χρησιμοποίηση της τραπεζικής διαμεσολάβησης είναι πολύ σημαντική για τους καταθέτες καθώς η εκτίμηση του πιστωτικού κινδύνου γίνεται από την τράπεζα και λόγω της εμπειρίας της επιτελεί αυτή τη λειτουργία πολύ πιο αποτελεσματικά και με μικρότερο κόστος
- Οι τράπεζες, λόγω της διενέργειας της διαμεσολαβητικής διαδικασίας σε πολύ μεγάλη κλίμακα, επιτυγχάνουν τη διασπορά του αναλαμβανόμενου πιστωτικού κινδύνου, δηλαδή τη μείωση του και, κατά συνέπεια, του σχετικού κόστους
- Μετά τη χορήγηση του δανείου οι τράπεζες αναλαμβάνουν την παρακολούθηση της πορείας του. Η συγκεκριμένη λειτουργία συνεπάγεται ένα πρόσθετο κόστος, το οποίο επίσης δεν επιβαρύνει τον καταθέτη
- Ο τραπεζικός δανεισμός δημιουργεί μια μακροχρόνια σχέση μεταξύ της τράπεζας και του δανειζομένου. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ευελιξία στην αναζήτηση λύσης ενδεχόμενων προβλημάτων που μπορεί να ανακύψουν.

Τα τελευταία χρόνια όμως παρατηρούνται αλλαγές όσον αφορά τον τρόπο χρηματοδότησης των ελλειμματικών μονάδων ως εξής:

- Αύξηση της χρηματοδότησης μέσω του Χρηματιστηρίου. Η τάση αυτή έχει ονομαστεί τάση αποδιαμεσολάβησης της μεταφοράς κεφαλαίων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες
- Αλλαγή του τρόπου χρηματοδότησης από τις τράπεζες, έτσι ώστε αυτή να γίνεται όσο το δυνατόν κατά αντίστοιχο τρόπο με αυτόν που διεξάγεται μέσω των κεφαλαιαγορών. Επειδή για να το επιτύχουν αυτό οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να δίνουν στα προϊόντα τους τη μορφή τίτλων, η τάση αυτή έχει ονομαστεί τάση τιτλοποίησης των τραπεζικών εργασιών.

Οι εξελίξεις αυτές που σημειώθηκαν στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, κατέστησαν πολλά από τα πλεονεκτήματα του τραπεζικού δανεισμού, τα οποία

¹ Είναι οι τραπεζικοί λογαριασμοί στους οποίους οι καταθέτες έχουν άμεση πρόσβαση στα χρήματα τους τα οποία μπορούν να αναληφθούν χωρίς καμία προειδοποίηση.

αναφέρθηκαν πιο πάνω, ή χωρίς νόημα ή πολύ λιγότερο σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν.

Οι κυριότερες από αυτές τις εξελίξεις και οι αντίστοιχες επιπτώσεις τους ήταν οι εξής:

- Η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος από τις λεπτομερείς διοικητικές παρεμβάσεις του παρελθόντος και η ανάπτυξη - κατά συνέπεια- του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών είχαν ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το κόστος άντλησης των κεφαλαίων από την πλευρά των τραπεζών.
- Η ταχύτατη τεχνολογική ανάπτυξη, και ιδιαίτερα στον τομέα της πληροφορικής, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ανεξάρτητων φορέων εκτίμησης του βαθμού πιστωτικής φερεγγυότητας των δανειζόμενων μονάδων. Με αυτόν τον τρόπο κατέστη πολύ μικρότερης σημασίας το αντίστοιχο πλεονέκτημα των τραπεζών.
- Η αύξηση του αριθμού των θεσμικών επενδυτών² (ασφαλιστικών εταιρειών, αμοιβαίων κεφαλαίων κ.λ.π.) στον χώρο της κεφαλαιαγοράς έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της δυνατότητας έμμεσης συμμετοχής των ιδιωτών επενδυτών. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει η δυνατότητα διαφοροποίησης, και κατά συνέπεια μείωσης του αναλαμβανόμενου κινδύνου από την πλευρά του καταθέτη-επενδυτή.
- Η μακροχρόνια σχέση που αναπτύσσουν οι τράπεζες με τις επιχειρήσεις και το αντίστοιχο πλεονέκτημα στο οποίο έγινε αναφορά πιο πάνω, είναι πολύ σημαντικά στην περίπτωση των μικρότερων επιχειρήσεων. Για τις μεγαλύτερες και ειδικότερα γι' αυτές οι οποίες έχουν υψηλό βαθμό πιστωτικής φερεγγυότητας, το πλεονέκτημα του έμμεσου δανεισμού από την πλευρά των καταθετών δεν είναι τόσο σημαντικό, δεδομένου ότι είναι περιορισμένος ο πιστωτικός κίνδυνος που αναλαμβάνουν οι τελευταίοι, εάν τις χρηματοδοτήσουν άμεσα μέσω της κεφαλαιαγοράς.

Οι τράπεζες ανάλογα με την ύπαρξη ή όχι της δυνατότητας από μέρους τους ανάληψης εργασιών επί αξιολογίων, διαχωρίζονται στους εξής τύπους:

1. Εμπορικές, οι οποίες επιτρέπεται να επιτελούν τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση με έμμεσο τρόπο, δηλαδή με την αποδοχή καταθέσεων και τη χορήγηση δανείων

² Είναι οργανισμοί που έχουν μαζεμένα τεράστια ποσά χρημάτων και τα επενδύουν σε εταιρείες

2. Επενδυτικές, δηλαδή σ' αυτές στις οποίες επιτρέπεται να επιτελούν τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση με άμεσο τρόπο, δηλαδή με το να διενεργούν εργασίες επί τίτλων

3. Γενικών συναλλαγών, δηλαδή σ' αυτές οι οποίες επιτρέπεται να επιτελούν τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση τόσο με έμμεσο, όσο και με άμεσο τρόπο

Με βάση τα παραπάνω, είναι φανερό ότι υπάρχουν δύο ειδών τραπεζικά συστήματα:

- Τα τραπεζικά συστήματα στα οποία υφίσταται διαχωρισμός μεταξύ δραστηριοτήτων εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής
- Τα τραπεζικά συστήματα στα οποία επιτρέπεται η παροχή υπηρεσιών εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής από τον ίδιο φορέα

Το σύστημα του διαχωρισμού μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής είναι το πιο παλιό, και αυτό που επικρατούσε στις πιο σημαντικές χώρες, όπως η Αγγλία, η ΗΠΑ, ο Καναδάς, από τις αρχές της εμφάνισης των σύγχρονων τραπεζών.

Ο βασικός λόγος που προβλήθηκε, σύμφωνα με τον νόμο Glass-Steagall³, για τον νομικό διαχωρισμό εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής ήταν η πρόληψη των κινδύνων που συνεπαγόταν για τις εμπορικές τράπεζες η ταυτόχρονη άσκηση τραπεζικών και χρηματιστηριακών δραστηριοτήτων.

Όπως είναι γνωστό, οι εμπορικές τράπεζες υπόκεινται παραδοσιακά σε αυστηρό προληπτικό έλεγχο, λόγω της σημαντικής λειτουργίας τους στο πλαίσιο του οικονομικού συστήματος. Αντίθετα, ο έλεγχος των επενδυτικών επιχειρήσεων μέχρι πολύ πρόσφατα ήταν πολύ χαλαρότερος, γιατί στην περίπτωση των τοποθετήσεων σε τίτλους, θεωρείται ότι ο επενδυτής πρέπει να εκτιμά ο ίδιος τον κίνδυνο που αναλαμβάνει και την πιθανή απόδοση, και να αποδέχεται τις συνέπειες των αποφάσεων του.

Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, αφού τα πιστωτικά ιδρύματα και οι επενδυτικές επιχειρήσεις επιτελούν διαφορετικές λειτουργίες, και κατά συνέπεια υπόκεινται σε διαφορετικό καθεστώς ελέγχου, είναι φυσικό ότι δεν θα πρέπει ο ίδιος φορέας να υποκαθιστά και τις δύο.

Ως ένας δεύτερος λόγος για τον διαχωρισμό των δύο ειδών χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων προβάλλεται η σύγκρουση συμφερόντων που συνεπάγεται η εκτέλεσή τους από τον ίδιο φορέα. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι η επένδυση από

³ Νόμος ο οποίος ψηφίστηκε στις ΗΠΑ στις 16 Ιουνίου 1933

τις τράπεζες σε μη χρηματοπιστωτικές εταιρείες έχει ως αποτέλεσμα την προνομιακή χρηματοδότηση των τελευταίων με μη τραπεζικά κριτήρια, γεγονός που οδηγεί στη μη αποδοτική κατανομή των χρηματοδοτικών πόρων. Επίσης, εάν οι εμπορικές τράπεζες επιτρεπόταν να αναλαμβάνουν την αναδοχή της έκδοσης νέων τίτλων, θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα τμήματα της επενδυτικής τραπεζικής, για να απορροφήσουν τους τίτλους τους οποίους ενδεχομένως δεν κατάφεραν να τοποθετήσουν στην αγορά. Επίσης, οι τράπεζες τείνουν να απορροφούν ενδεχόμενες ζημιές των επιχειρήσεων στις οποίες συμμετέχουν, βλάπτοντας έτσι τα συμφέροντα των μετόχων τους. Ακόμα, οι τράπεζες θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν την εσωτερική πληροφόρηση που διαθέτουν από τις επιχειρήσεις τις οποίες χρηματοδοτούν, ώστε να κινούνται ανάλογα στο χώρο του Χρηματιστηρίου, παραβιάποντας έτσι τα συμφέροντα των υπόλοιπων επενδυτών.

Τέλος, ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων θεωρείται ότι προάγει τον ανταγωνισμό μεταξύ διαφόρων ειδών χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και συνεπώς την αποτελεσματικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολο του. Συγκεκριμένα, η σχετική ελευθερία που έχουν οι επενδυτικές επιχειρήσεις να προωθούν καινοτομίες και να ανταγωνίζονται τις τράπεζες στην προσφορά χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών οδηγεί στη δημιουργία πολύ αποτελεσματικών αγορών αξιόγραφων.

Η αυξανόμενη, όμως, τιτλοποίηση των τραπεζικών εργασιών η οποία παρατηρείται τα τελευταία χρόνια ήταν μια από τις πιο σημαντικές αιτίες που άσκησε πιέσεις για την κατάργηση της διάκρισης μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής. Αν και το συγκεκριμένο σύστημα εξακολουθεί να υφίσταται, οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων δείχνουν ότι κινείται, αν όχι προς μια κατεύθυνση μετατροπής του προς ένα σύστημα γενικής τραπεζικής, τουλάχιστον προς μια χαλάρωση της διάκρισης μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής. Η γενική τάση είναι προς τη διαμόρφωση ενός νέου συστήματος, το οποίο θα επιτρέπει είτε την άσκηση της εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής από την ίδια επιχειρηματική ενότητα, είτε τη δημιουργία ανεξάρτητων θυγατρικών επιχειρήσεων για την παροχή επενδυτικών υπηρεσιών.

Το σύστημα των τραπεζών γενικών συναλλαγών δεν διαχωρίζει τις εργασίες των εμπορικών και των επενδυτικών τραπεζών. Οι τράπεζες δηλαδή ασκούν ολόκληρο το φάσμα των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των εργασιών στις δευτερογενείς αγορές τίτλων.

Τράπεζες γενικών συναλλαγών υπάρχουν σε αρκετές χώρες, με κυριότερες τις Γερμανία, Αυστρία, Δανία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Ελβετία, Νορβηγία, Σουηδία και Φιλανδία.

Το σύστημα αυτό παρουσιάζει μια σειρά από πλεονεκτήματα. Το κυριότερο απ' αυτά είναι ότι αυξάνει την αποτελεσματικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, γιατί η συμμετοχή των τραπεζών στην κεφαλαιαγορά αυξάνει τον ανταγωνισμό και έτσι μειώνει τις προμήθειες για την αναδοχή της εισαγωγής των τίτλων στο Χρηματιστήριο, τις προμήθειες των χρηματιστών, καθώς και γενικότερα τα έξοδα συναλλαγής.

Γενικότερα, υποστηρίζεται ότι τα συστήματα τραπεζών γενικών συναλλαγών έχουν ως αποτέλεσμα την επίτευξη οικονομιών σκοπού, βελτιώνοντας έτσι την αποτελεσματικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι οικονομίες σκοπού επιτυγχάνονται κατά πολλούς τρόπους: πρώτον, οι τράπεζες γενικών συναλλαγών μπορούν να συνδυάζουν τις ανάγκες των ήδη χρηματοδοτούμενων απ' αυτές ή των καταθετών τους, για έκδοση ή αγορά τίτλων, πολύ πιο εύκολα και αποτελεσματικά σε σχέση με τις επενδυτικές επιχειρήσεις. Δεύτερον, η παροχή των υπηρεσιών μπορεί να γίνει με πιο αποτελεσματικό τρόπο μέσα από τα εκτεταμένα δίκτυα διανομής των τραπεζών. Τρίτον, επειδή οι αποδόσεις των τραπεζικών υπηρεσιών και των εργασιών επί τίτλων παρουσιάζουν αρνητική συσχέτιση, παρουσιάζεται η δυνατότητα διαφοροποίησης του χαρτοφυλακίου και συνεπώς μείωσης του βαθμού κινδύνου των τραπεζών γενικών συναλλαγών. Το πιο σημαντικό όμως πλεονέκτημα των τραπεζών γενικών συναλλαγών έγκειται ίσως στην ευελιξία τους να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι ο μοναδικός τομέας της οικονομίας, ο οποίος υπόκειται σε προληπτικό έλεγχο και εποπτεία, με σκοπό τη διαφύλαξη της ακεραιότητας και της απρόσκοπτης λειτουργίας του. Οι λόγοι γι' αυτήν την ειδική αντιμετώπιση του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι η μεγάλη σημασία του στο πλαίσιο του γενικότερου οικονομικού συστήματος, καθώς και στην παραδοχή δύο τύπων αδυναμιών της αγοράς, που συνδέονται αποκλειστικά μ' αυτόν:

Η πρώτη αδυναμία συνδέεται με την ασυμμετρία πληροφόρησης που υπάρχει μεταξύ των αγοραστών και των πωλητών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Η αδυναμία αυτή είναι πολύ πιο σημαντική στον χώρο της κεφαλαιαγοράς, σε σχέση με ολόκληρο τον υπόλοιπο χρηματοπιστωτικό τομέα. Υπογραμμίζεται ότι ιστορικά η

ανάπτυξη των τραπεζών στηρίζεται ακριβώς στην αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτής της αδυναμίας. Οι τράπεζες έχουν ως κύρια αποστολή τους τη συγκέντρωση πληροφοριών για την εκτίμηση του βαθμού πιστωτικής φερεγγυότητας και της γενικότερης οικονομικής κατάστασης των δανειοδοτούμενων απ' αυτές επιχειρήσεων. Συνεπώς η πληροφόρηση την οποία δεν διαθέτουν οι τελικοί δανειστές αυτών των επιχειρήσεων (οι καταθέτες των τραπεζών) υποκαθίσταται από την πληροφόρηση την οποία διαθέτει ο διαμεσολαβητής (η τράπεζα). Με τον τρόπο αυτό, κατανέμονται αποτελεσματικά οι αποταμιευτικοί πόροι και διασφαλίζονται τα συμφέροντα των καταθετών.

Αντίστοιχος μηχανισμός δεν υφίσταται στο χώρο της κεφαλαιαγοράς. Την έλλειψη αυτή προσπαθούν οι εποπτικές αρχές να αναπληρώσουν με ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην προώθηση της συστηματικής και αξιόπιστης πληροφόρησης των επενδυτών.

Η δεύτερη αδυναμία συνίσταται στο μη περιορισμό των προβλημάτων που αντιμετωπίζει κάποια χρηματοπιστωτική επιχείρηση στο πλαίσιο αυτής της ίδιας της επιχείρησης, αλλά και στη μετάδοση τους σε ολόκληρο τον τομέα και, ίσως, και σε ολόκληρη την οικονομία. Στον χρηματοπιστωτικό τομέα εμφανίζεται, δηλαδή, ο σημαντικότερος απ' όλους τους κινδύνους, ο λεγόμενος συστημικός κίνδυνος. Ο συστημικός κίνδυνος συνίσταται στο ενδεχόμενο να ανακύψουν προβλήματα όχι μόνο σε κάποια επιχείρηση ή σε έναν περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων, αλλά σε ολόκληρο το χρηματοπιστωτικό σύστημα ή και σε ολόκληρη την οικονομία.

Οι εποπτικές αρχές προσπαθούν να προλάβουν αυτά τα προβλήματα, με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των κινδύνων που αναλαμβάνουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι εποπτικές αρχές ακολουθούν μια διαδικασία αντίστοιχη με αυτήν που ακολουθούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η διαφορά είναι ότι τα μέτρα που λαμβάνουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα συνίστανται σε διάφορες πράξεις ή συναλλαγές, με τις οποίες επιδιώκεται η εκ των προτέρων ρύθμιση του βαθμού έκθεσης τους στους διάφορους, ή στην αντιστάθμιση των κινδύνων που έχουν ήδη αναληφθεί. Αντίθετα, τα μέτρα που παίρνουν οι ελεγκτικές αρχές συνίστανται αποκλειστικά στον προσδιορισμό του κεφαλαίου, το οποίο θα πρέπει να διακρατούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για την αντιμετώπιση των κινδύνων που αναλαμβάνουν, ή στη θέσπιση ορισμένων περιορισμών στις δραστηριότητες τους.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80 οι ελεγκτικές και εποπτικές αρχές δεν είχαν προσδιορίσει συγκεκριμένο ύψος κεφαλαίου το οποίο θα πρέπει να διαθέτουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για την αντιμετώπιση των κινδύνων που αναλαμβάνουν. Κατά την περίοδο αυτή χρησιμοποιούνταν από τις τράπεζες διάφοροι δείκτες για τη μέτρηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας.

Τον Ιούλιο του 1988, υιοθετήθηκε ένας νέος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας από την Επιτροπή της Βασιλείας.

1.2 Βασιλεία I και II

Η Επιτροπή της Βασιλείας για την τραπεζική εποπτεία είναι ένας οργανισμός που δημιουργήθηκε από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των 10 πιο αναπτυγμένων χωρών (G-10). Συστάθηκε το 1974 και πήρε το όνομα της από την ελβετική πόλη Βασιλεία, όπου είναι και η έδρα της στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών. Σήμερα απαρτίζεται από 13 χώρες: Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Ιαπωνία, Ιταλία, Καναδάς, Ολλανδία, Σουηδία, Ελβετία, Ισπανία και Λουξεμβούργο.

Η Επιτροπή της Βασιλείας διατυπώνει γενικά εποπτικά πρότυπα και γενικά πλαίσια και προτείνει θέματα καλύτερης πρακτικής σχετικά με την τραπεζική εποπτεία, με την προϋπόθεση ότι οι αρχές των μελών της, αλλά και των άλλων κρατών, θα οδεύσουν προς της εφαρμογή τους μέσω των δικών τους εθνικών συστημάτων.

Σκοπός της είναι η διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος αλλά και η διαμόρφωση ισοδύναμων όρων ανταγωνισμού, κυρίως σε διεθνές επίπεδο αφενός μεν μεταξύ των διεθνώς δραστηριοποιούμενων τραπεζών και αφετέρου μεταξύ των τραπεζών και των επενδυτικών εταιρειών.

Το ισχύον σύστημα κανόνων της αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια των διεθνών τραπεζών διαμορφώθηκε σταδιακά από τον Ιούλιο του 1988, όταν δημοσιεύτηκε το Σύμφωνο της Βασιλείας για την κεφαλαιακή επάρκεια με τίτλο “Διεθνής Σύγκλιση της Κεφαλαιακής Μέτρησης και των Κεφαλαιακών Προτύπων”. Το αρχικό αυτό κείμενο τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε πολλές φορές. Η σημαντικότερη τροποποίηση πραγματοποιήθηκε το 1996, με σκοπό να συμπεριληφθούν και οι κίνδυνοι αγοράς.

Το 1988, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εκδόθηκε το πλαίσιο εποπτείας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος με την ονομασία Βασιλεία I. Στόχος ήταν η αντιμετώπιση του

πιστωτικού κινδύνου μέσω της θέσπισης ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων. Για τον λόγο αυτό, δηλαδή για την αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου, καθιερώθηκε ο συντελεστής φερεγγυότητας ο οποίος ορίζεται ως ο λόγος των Ιδίων Κεφαλαίων του Πιστωτικού Ιδρύματος προς τα στοιχεία του Ενεργητικού του και τα εκτός Ισολογισμού στοιχεία σταθμισμένα με τον κίνδυνο τους. Η ελάχιστη τιμή του συντελεστή φερεγγυότητας καθιερώθηκε στο 8%.

Το 1996 τροποποιήθηκε το Σύμφωνο της Βασιλείας I, με σκοπό να συμπεριληφθούν και οι κίνδυνοι αγοράς, δηλαδή κίνδυνοι που προέρχονται από τη μεταβολή τιμών συναλλάγματος, μετοχών, επιτοκίων και άλλων παραμέτρων της αγοράς. Έτσι, καθιερώθηκε ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας ο οποίος προκύπτει με τον ίδιο τρόπο, όπως και ο συντελεστής φερεγγυότητας, μόνο που σε αυτή την αναθεώρηση προστέθηκαν στο Σταθμισμένο Ενεργητικό στοιχεία από το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, ώστε να αντιπροσωπεύεται και ο κίνδυνος αγοράς επιπλέον του πιστωτικού κινδύνου. Όπως και στην περίπτωση του συντελεστή φερεγγυότητας, έτσι και στην περίπτωση του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, η ελάχιστη τιμή του καθιερώθηκε στο 8%.

Το σύμφωνο για την κεφαλαιακή επάρκεια του 1988 αποτέλεσε αντικείμενο έντονης κριτικής, τόσο από τις εποπτικές αρχές, όσο και από τις εποπτευόμενες τράπεζες.

Η κριτική των εποπτικών αρχών εστίαζε στα εξής σημεία:

- Απουσία κεφαλαιακών απαιτήσεων για άλλους κινδύνους πέραν του πιστωτικού και του κινδύνου αγοράς
- Δυνατότητα αποφυγής κεφαλαιακών απαιτήσεων (regulatory capital arbitrage)
- Κίνητρα αλόγιστης ανάληψης κινδύνου

Η κριτική των τραπεζών αφορούσε τα ακόλουθα:

- Απόκλιση του ύψους των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων (regulatory capital) από τα οικονομικά ίδια κεφάλαια (economic capital)
- Περιορισμένη “ευαισθησία” των συντελεστών στάθμισης πιστωτικού κινδύνου σε σχέση με τον πραγματικά αναλαμβανόμενο κίνδυνο
- Περιορισμένη αναγνώριση των αποτελεσμάτων των τεχνικών μείωσης του πιστωτικού κινδύνου

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα, το σύμφωνο της Βασιλείας I κατέστη αναποτελεσματικό και η ανάγκη για τροποποίηση του ήταν επιτακτική.

Έτσι, στις 26 Ιουνίου του 2004, η Επιτροπή της Βασιλείας εξέδωσε το νέο Σύμφωνο με τίτλο “Βασιλεία II: Η Διεθνής Σύγκλιση της Κεφαλαιακής Μέτρησης και των Κεφαλαιακών Προτύπων: Ένα Αναθεωρημένο Πλαίσιο”.

Το νέο Σύμφωνο προσεγγίζει αρτιότερα τη φύση των κινδύνων τους οποίους ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα αναλαμβάνει. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η διαχείριση του κινδύνου από αυτά, ενδυναμώνοντας έτσι τη σταθερότητα του συνολικού συστήματος, την εμπιστοσύνη των επενδυτών και την προστασία των καταναλωτών.

Οι νέες προτάσεις της Επιτροπής της Βασιλείας διακρίνονται σε τρεις θεματικές ενότητες ή κατά τη φρασεολογία της Επιτροπής της Βασιλείας, πυλώνες:

- Ο πρώτος πυλώνας αφορά στην τροποποίηση του πλαισίου υπολογισμού ελάχιστων κεφαλαιακών υποχρεώσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου, με την προσθήκη απαιτήσεων για την κάλυψη έναντι του λειτουργικού κινδύνου
- Ο δεύτερος πυλώνας αφορά στην καθιέρωση διαδικασιών για τον έλεγχο σε μόνιμη βάση της επάρκειας των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών από τις εποπτικές αρχές
- Ο τρίτος πυλώνας αφορά στην ενδυνάμωση της πειθαρχίας που επιβάλλει η αγορά στις τράπεζες μέσω της καθιέρωσης κανόνων δημοσίευσης οικονομικών και άλλων στοιχείων

Πυλώνας I (Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις)

Σ’ αυτόν τον πυλώνα γίνεται μερική τροποποίηση του τρόπου υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων. Τα εποπτικά ίδια κεφάλαια, στον αριθμητή του δείκτη φερεγγυότητας, και η ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια ίση με 8% παραμένουν ως έχουν. Η κύρια τροποποίηση έγκειται στη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου, μέσω τεχνικών για μείωση του, καθώς επίσης και στην καθιέρωση επιπρόσθετων κεφαλαιακών απαιτήσεων για τον λειτουργικό κίνδυνο.

Για τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου παρέχονται δύο εναλλακτικές μέθοδοι:

α. Η τυποποιημένη μέθοδος (standardized approach) η οποία διατηρεί τη λογική της υφιστάμενης μεθόδου με την απόδοση προκαθορισμένων συντελεστών στάθμισης κινδύνου. Εντούτοις επιτυγχάνει μεγαλύτερη ευαισθησία ως προς τον κίνδυνο, στο μέτρο που οι συντελεστές κινδύνου προσδιορίζονται ανάλογα με τη διαβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του αντισυμβαλλομένου.

β. Η μέθοδος υπολογισμού βάσει εσωτερικών συστημάτων διαβάθμισης (internal ratings based approach) η οποία παρέχει στις τράπεζες δύο εναλλακτικούς τρόπους υπολογισμού, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης των εσωτερικών τους συστημάτων διαβάθμισης κινδύνου:

- τη θεμελιώδη μέθοδο (foundation approach)
- την προηγμένη μέθοδο (advanced approach)

Για τη μέτρηση του λειτουργικού κινδύνου παρέχονται τρεις βασικές μέθοδοι μέτρησης του:

α. Η μέθοδος του Βασικού Δείκτη (Basic Indicator Approach): Οι τράπεζες που εφαρμόζουν αυτή τη μέθοδο θα πρέπει να υπολογίζουν εποπτικά κεφάλαια ως ποσοστό του gross income με βάση τον ακόλουθο τύπο:

$$KBIA = GI * a$$

- όπου KBIA είναι οι κεφαλαιακές απαιτήσεις στην Basic Indicator Approach για τον λειτουργικό κίνδυνο
- $a = 15\%$
- GI ο μέσος όρος του gross income των τριών τελευταίων ετών

β. Η Τυποποιημένη Μέθοδος (Standardized Approach): Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο προτείνεται εξειδίκευση των συντελεστών κατά τραπεζική δραστηριότητα και χρήση διαφορετικών οικονομικών δεικτών κατά περίπτωση. Οι τράπεζες, σύμφωνα με αυτήν τη μέθοδο, χωρίζουν τις δραστηριότητες τους σε οκτώ βασικές κατηγορίες (business lines). Τα εποπτικά κεφάλαια για το λειτουργικό κίνδυνο υπολογίζονται ως ποσοστό του gross income για κάθε business line με βάση τον παρακάτω τύπο:

$$KTSA = \Sigma(GI1-8 * b1-8)$$

- όπου KTSA οι κεφαλαιακές απαιτήσεις στην Standardized Approach
- b1-8 το ποσοστό για κάθε business line
- GI1-8 ο μέσος όρος του gross income των τριών τελευταίων ετών για κάθε business line

γ. Η Μέθοδος της Προηγμένης Μέτρησης (Advanced Measurement Approach): Οι τράπεζες, σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο, υπολογίζουν τις κεφαλαιακές τους απαιτήσεις με βάση τη δική τους μεθοδολογία αποτίμησης λειτουργικών κινδύνων. Για να εφαρμοστεί αυτή η μέθοδος θα πρέπει να εκπληρώνονται μια σειρά από ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια. Οι τράπεζες που θα ακολουθήσουν αυτή τη μέθοδο θα πρέπει να υπολογίζουν τις κεφαλαιακές τους απαιτήσεις λαμβάνοντας υπ' όψιν τον τρόπο

κατανομής των τραπεζικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με την προηγούμενη μέθοδο, υπολογίζει από ιστορικά δεδομένα και για συγκεκριμένες παραμέτρους την πιθανότητα να συμβούν ανάλογες περιπτώσεις σε κάποιο βάθος χρόνου και τη μέση απώλεια ανά περίπτωση. Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις των τραπεζών που εφαρμόζουν αυτή τη μέθοδο δεν μπορούν να είναι μικρότερες από το 75% των κεφαλαιακών απαιτήσεων που θα υπολογίζονταν σύμφωνα με την Τυποποιημένη Μέθοδο.

Οι τράπεζες επιλέγουν τη μέθοδο αξιολόγησης του λειτουργικού κινδύνου τους ανάλογα με τις εσωτερικές τους διαδικασίες και τα τεχνολογικά μέσα που διαθέτουν. Ενθαρρύνονται, όμως, να κινηθούν προς την υιοθέτηση των πιο εξελιγμένων μεθόδων όσο περισσότερο αναβαθμίζουν τις εσωτερικές τους διαδικασίες και τα συστήματα αποτίμησης λειτουργικού κινδύνου. Η μέθοδος η οποία επιλέγεται θα πρέπει να αντιστοιχεί στη συνθετότητα των δραστηριοτήτων τους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι επιτρέπεται η χρησιμοποίηση διαφορετικών μεθόδων για διαφορετικές μονάδες δραστηριότητας.

Πυλώνας II (Εποπτική Αξιολόγηση)

Ο δεύτερος πυλώνας ασχολείται με τη διαδικασία της εποπτικής εξέτασης. Αντανακλά τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των εποπτικών αρχών από το επίπεδο της μακροπροληπτικής εποπτείας σε εκείνο της μικροπροληπτικής, παρέχοντας τη δυνατότητα εποπτείας των ιδρυμάτων οι δραστηριότητες των οποίων ενέχουν μεγαλύτερο συστημικό κίνδυνο.

Ο δεύτερος πυλώνας αρθρώνεται γύρω από τέσσερις βασικές αρχές:

- α. Οι τράπεζες θα πρέπει να έχουν διαδικασία εκτίμησης της συνολικής κεφαλαιακής τους επάρκειας σε σχέση με τους κινδύνους που αναλαμβάνουν ανάλογα με την στρατηγική τους
- β. Οι εποπτικές αρχές πρέπει να αξιολογούν τις εσωτερικές εκτιμήσεις των τραπεζών αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια και την στρατηγική τους, καθώς επίσης και την ικανότητα τους να παρακολουθούν και να συμμορφώνονται με τις διατάξεις που αφορούν τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, καθώς και να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα εφόσον δεν είναι ικανοποιημένες με το αποτέλεσμα της σχετικής διαδικασίας
- γ. Οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να απαιτούν από τις τράπεζες να λειτουργούν με δείκτες κεφαλαίου πάνω των καθορισμένων

δ. Οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να παρεμβαίνουν σε περίπτωση που εντοπίζεται κίνδυνος πτώσης των επιπέδων κεφαλαίου. Προκειμένου να αποφευχθεί μια τέτοια πτώση, δηλαδή κάτω από τα επίπεδα που απαιτούνται από την Επιτροπή, οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να απαιτούν αμέσως διορθωτικές κινήσεις

Πυλώνας III (Πειθαρχία της Αγοράς)

Σκοπός του πυλώνα αυτού είναι να συμπληρώσει τα θέματα κεφαλαιακής επάρκειας του πρώτου πυλώνα και τα θέματα εποπτείας του δεύτερου πυλώνα. Συγκεκριμένα, στόχος της Επιτροπής με αυτόν τον πυλώνα, είναι να ενθαρρύνει την πειθαρχία μέσω της αγοράς, ούτως ώστε να συνεχιστεί η προσπάθεια ενίσχυσης της κεφαλαιακής επάρκειας αλλά και η προώθηση της ασφάλειας και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ουσιαστικά, η Επιτροπή δεν αρκείται στον έλεγχο των τραπεζών από τις εποπτικές αρχές. Μέσω των παρακάτω διατάξεων, οι οποίες καλύπτουν τέσσερις περιοχές, τους υποχρεώνει να δημοσιοποιούν ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία σχετιζόμενα με τους αναλαμβανόμενους χρηματοοικονομικούς και λοιπούς κινδύνους

- Απαιτήσεις σε κεφάλαια: Θα πρέπει να καταγράφεται και να εξηγείται ο τρόπος με τον οποίο οι επενδύσεις συμμετέχουν στον υπολογισμό του κινδύνου και στις υποχρεώσεις κεφαλαίου
- Δομή κεφαλαίων: Θα πρέπει να υπάρχει λεπτομερής αναφορά της φύσης και του σκοπού όλων των στοιχείων του κεφαλαίου και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τα κεφάλαια
- Έκθεση στον κίνδυνο: Θα πρέπει να υπάρχει απόλυτη διαφάνεια όσον αφορά στην έκθεση των τραπεζών στους κινδύνους αλλά και όσον αφορά στη διαχείριση του κινδύνου αυτού από τις τράπεζες
- Κεφαλαιακή επάρκεια: Θα πρέπει να είναι γνωστό το επίπεδο κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, τόσο για το σύνολο των δραστηριοτήτων όσο και για μεμονωμένες περιοχές δραστηριότητας οι οποίες εμπεριέχουν ρίσκο
- Σε περίπτωση που κάποια τράπεζα δεν συμμορφώνεται με τις συστάσεις που αφορούν στις γνωστοποιήσεις που υπαγορεύει ο τρίτος πυλώνας, πρέπει να αναμένεται η λήψη μέτρων από τις εποπτικές αρχές για τη διόρθωση αυτής της κατάστασης. Η ισχύς των μέτρων αυτών εξαρτάται από τη φύση, τις επιπτώσεις και τη διάρκεια της μη συμμόρφωσης. Επιπλέον θέμα που ανακύπτει μέσα από

τον τρίτο πυλώνα είναι η συχνότητα των γνωστοποιήσεων. Οι ετήσιες γνωστοποιήσεις κρίνονται ως ανεπαρκείς ενώ οι γνωστοποιήσεις σε εξαμηνιαία ή και τριμηνιαία βάση είναι καταλληλότερες

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση ξεσκέπασε πολλές από τις ανεπάρκειες της Βασιλείας II, τόσο στη λειτουργία όσο και στην εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των αγορών χρήματος και κεφαλαίων. Προέβαλλε, έτσι, ως επιτακτική η ανάγκη για προσθήκες και βελτιώσεις στο υφιστάμενο εποπτικό πλαίσιο, προκειμένου να διασφαλιστεί η καλύτερη αντιμετώπιση ενδεχόμενων αντίστοιχων μελλοντικών κρίσεων. Το γεγονός αυτό αναγνωρίστηκε και από τον τότε πρόεδρο της Επιτροπής της Βασιλείας Nout Welling, τον Σεπτέμβριο του 2010. Σε ομιλία του τότε είχε αναφέρει ως σημαντικότερες ανεπάρκειες του πλαισίου τις ακόλουθες:

- το επίπεδο και την ποιότητα του κεφαλαίου που οδήγησε σε υπερβολική μόχλευση
- τις κεφαλαιακές απαιτήσεις που όριζε για τα επενδυτικά χαρτοφυλάκια
- τη μη ύπαρξη κανόνων για την ρευστότητα των οργανισμών

Τον Δεκέμβριο του 2010 δημοσιεύτηκε το νέο τροποποιημένο σύμφωνο, γνωστό ως Βασιλεία III, η οποία άρχισε να τίθεται σε εφαρμογή σταδιακά από τον Ιανουάριο του 2013 με πλήρη εφαρμογή από το 2019. Οι εκθέσεις οι οποίες δημοσιεύτηκαν ήταν οι “Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems” και “Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring”.

Με τις δύο αυτές εκθέσεις, η Επιτροπή προβαίνει σε αναθεώρηση και τροποποίηση υφιστάμενων κανόνων αλλά και σε εισαγωγή νέων, κυρίως όσον αφορά την μακροπροληπτική εποπτεία, ένας σημαντικός παράγοντας που διέφευγε της προσοχής του κανονιστικού πλαισίου μέχρι πρότινος.

Η μακροπροληπτική εποπτεία εστιάζει στους κινδύνους για τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος ως συνόλου, οι οποίοι πηγάζουν από τη συλλογική συμπεριφορά των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, από τις διασυνδέσεις μεταξύ των ενδιάμεσων χρηματοοικονομικών οργανισμών και των αγορών, καθώς επίσης και από το μακροοικονομικό περιβάλλον.

Η μικροπροληπτική εποπτεία αφορά κυρίως προβλήματα που αντιμετωπίζουν μεμονωμένα ιδρύματα, χωρίς αντίκτυπο στο σύστημα συνολικά.

Οι σημαντικότερες αλλαγές που επιφέρει η Βασιλεία III είναι οι ακόλουθες:

- Εποπτικά Ίδια Κεφάλαια: αλλαγή στη δομή τους, των εξαιρέσεων από αυτά καθώς και των ορίων, με επιπρόσθετη εισαγωγή δύο επιπλέον ανώτατων ορίων, του “capital conservation buffer” και του “countercyclical capital buffer”
- Κίνδυνος αντισυμβαλλομένου: νέοι συντηρητικότεροι παράμετροι που αναμένεται να αυξήσουν τις κεφαλαιακές απαιτήσεις
- Δείκτης Μόχλευσης: συμπληρωματικός του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας, με όριο της τάξης του 3%, στον οποίο όμως δεν προσμετρούνται οι παράγοντες κινδύνου
- Κίνδυνος ρευστότητας: εισαγωγή δύο νέων εποπτικών δεικτών, του Δείκτη Κάλυψης Ρευστότητας (Liquidity Coverage Ratio) και του Δείκτη Καθαρής Σταθερής Χρηματοδότησης (Net Stable Funding Ratio), με ελάχιστο όριο 100% και για τους δύο

1.3 Κυπριακό τραπεζικό σύστημα

Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου (ΚΤΚ) είναι η αρμόδια αρχή, δυνάμει του περί της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου Νόμου, 2002-2007 και του περί Τραπεζικών Εργασιών Νόμου, 1997-2009, για την εποπτεία των τραπεζικών ιδρυμάτων, η οποία συμπεριλαμβάνει και τη χορήγηση άδειας για άσκηση τραπεζικών εργασιών. Στην άσκηση του εποπτικού της ρόλου, η ΚΤΚ καθοδηγείται από τις συστάσεις της Επιτροπής Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας, τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών μέσα στα πλαίσια της αναμόρφωσης του Ευρωπαϊκού εποπτικού πλαισίου και τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προωθούν την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών. Εντός των πιο πάνω πλαισίων, η ΚΤΚ εκδίδει Οδηγίες, Εγκυκλίους και Κατευθυντήριες Γραμμές για σκοπούς προληπτικής εποπτείας, προς όλα τα τραπεζικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στην Κύπρο. Η εποπτεία της ΚΤΚ ασκείται σε ενοποιημένη βάση και σ’ αυτήν υπόκεινται τα τραπεζικά ιδρύματα που έχουν εγκαθιδρυθεί στην Κύπρο μαζί με τις θυγατρικές τους εταιρείες και τα υποκαταστήματα τους που δραστηριοποιούνται τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό.

Αυτή τη στιγμή στην Κύπρο δραστηριοποιούνται έξι εγχώριες τράπεζες, πέντε θυγατρικές ξένων τραπεζών από χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρεις από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έντεκα υποκαταστήματα ξένων τραπεζών από

χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεκαέξι από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τέλος ένα γραφείο αντιπροσωπείας. (Πίνακας 1)⁴

Ενδεικτικά τα μερίδια αγοράς των τραπεζών σε σχέση με τις καταθέσεις και τις χορηγήσεις δανείων κατά τον Φεβρουάριο του 2013 (πριν το Eurogroup και το κούρεμα του Μαρτίου που θα αναφερθούν στη συνέχεια) παρουσιάζονται στον Πίνακα 2⁵

⁴ Από την ιστοσελίδα της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, www.centralbank.gov.cy

⁵ Από την ιστοσελίδα της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, www.centralbank.gov.cy

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

2.1 Ορισμός χρηματοοικονομικής κρίσης

Οι οικονομικές κρίσεις είναι μόνιμο χαρακτηριστικό στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα. Κάθε κάποια χρόνια παρατηρείται μια οικονομική κρίση, ενός ή άλλου τύπου, εκ των οποίων κάποιες απλώς ξεφουσκώνουν γρήγορα κι άλλες διαρκούν περισσότερο, ίσως με τρομακτικές συνέπειες. Εκτενέστερη αναφορά σε προηγούμενες κρίσεις θα γίνει στη συνέχεια.

Λέγοντας οικονομική κρίση εννοούμε το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κλπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

2.2 Προηγούμενες Κρίσεις

Το Κραχ του 1929

Το καλοκαίρι του 1929 η Αμερική ευημερούσε. Ο κόσμος δανειζόταν από τις τράπεζες για να “παίξει” στην Wall Street. Ο δείκτης Dow Jones, στις 3 Σεπτεμβρίου του 1929, έφθασε στο υψηλότερο σημείο του, στις 381.17 μονάδες. Η χρηματιστηριακή αξία των μετοχών είχε αυξηθεί τόσο πολύ, που οι διορατικότεροι μιλούσαν για “φούσκα” έτοιμη να εκραγεί.

Οικονομικοί κύκλοι φοβούμενοι την κάμψη των τιμών των μετοχών άρχισαν να τις ρευστοποιούν. Στις 24 Οκτωβρίου του 1929, 13 εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν χέρια, αριθμός ρεκόρ για τα χρηματιστηριακά χρονικά (“Μαύρη Πέμπτη”). Πανικός άρχισε να καταλαμβάνει τους επενδυτές και τους χρηματιστές. Οι μεγάλοι “παίχτες” της Wall Street άρχισαν να αγοράζουν μαζικά τα καλά χαρτιά (blue chips), σε μια προσπάθεια να συγκρατήσουν την πτώση. Τη Δευτέρα 28 Οκτωβρίου οι τιμές συνέχισαν την κατηφορική τους πορεία, με τους επενδυτές να ξεφορτώνονται τα “χαρτιά” τους, με

σκοπό να αναζητήσουν πιο πρόσφορες επενδυτικές ευκαιρίες. Ο δείκτης χάνει 12% της αξίας του και 16.4 εκατομμύρια μετοχές αλλάζουν χέρια.

Την επόμενη μέρα, 29 Οκτωβρίου, η Wall Street καταρρέει (“Μαύρη Τρίτη”). Πολλές τράπεζες που είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους σε μετοχές για να αποκομίσουν μεγαλύτερα κέρδη, αντιμετωπίζουν δυσεπίλυτα προβλήματα και τις επόμενες μέρες κηρύσσουν πτώχευση.

Το χρηματιστηριακό κραχ χειροτέρευσε την ήδη εύθραυστη κατάσταση της αμερικανικής οικονομίας και συνέβαλε στη Μεγάλη Οικονομική Ύφεση της δεκαετίας του '30, που έπληξε Ευρώπη και Αμερική, με πτωχεύσεις εταιρειών, μαζική ανεργία και μεγάλη κεφαλαιοκρατική συγκέντρωση.

Η Wall Street ανέκαμψε προσωρινά στις αρχές του 1930, για να κατακυλήσει ξανά το επόμενο διάστημα και ο δείκτης Dow Jones να φθάσει στις 41.22 μονάδες στις 8 Ιουλίου του 1932, στο χαμηλότερο σημείο όλων των εποχών.

Το 1931 το Κογκρέσο συγκρότησε την Επιτροπή Πεκόρα για να μελετήσει τις αιτίες της χρηματιστηριακής κρίσης και βάσει των πορισμάτων της ψήφισε το νόμο Γκλας – Στίγκαλ του 1933, με τον οποίο διαχωρίστηκαν οι τραπεζικές εργασίες σε εμπορικές και επενδυτικές. Με άλλα λόγια, οι τραπεζίτες δεν μπορούσαν πλέον να χρησιμοποιούν τα χρήματα των καταθετών (τα οποία έφεραν μέχρι ενός σημείου εγγύηση από το κράτος) για να προβαίνουν σε επενδύσεις οι οποίες εξ ορισμού περιέχουν κίνδυνο.

Ενδεικτικά, το Κραχ στις ΗΠΑ είχε τις ακόλουθες επιπτώσεις:

- 12.000.000 έμειναν άνεργοι
- 12.000 έχαναν τη δουλειά τους κάθε μέρα
- 20.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση
- 1.616 τράπεζες πτώχευσαν
- 1 στους 20 γεωργούς ξεσπιτώθηκαν
- 23.000 αυτοκτονίες σημειώθηκαν σ’ ένα χρόνο, αριθμός ρεκόρ

Η “Μαύρη Δευτέρα” του 1987

Το αμερικανικό χρηματιστήριο υπέστη τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση της ιστορίας του εν καιρώ ειρήνης στις 19 Οκτωβρίου του 1987, ημέρα Δευτέρα. Ο δείκτης Dow Jones έχασε το 22% της αξίας του μέσα σε λίγες ώρες, δίνοντας το έναυσμα για ένα μαζικό ξεπούλημα μετοχών στην Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Τα αίτια της κρίσης πολλά. Οι φήμες για συνεχή κρούσματα εσωτερικής πληροφόρησης, οι ριψοκίνδυνες εξαγορές, η επιβράδυνση της οικονομίας των ΗΠΑ και η καταβαράθρωση του δολαρίου ήταν τα κυριότερα.

Οι φόβοι πολλαπλασιάστηκαν μετά την απόφαση της Γερμανίας να αυξήσει τα επιτόκια, η οποία συνοδεύτηκε από την περαιτέρω ενίσχυση του μάρκου έναντι του δολαρίου. Ο κίνδυνος χρεοκοπίας μεγάλων αμερικανικών τραπεζών ήταν πλέον ορατός, με αποτέλεσμα η Federal (η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ) και άλλες μεγάλες κεντρικές τράπεζες να μειώσουν δραστικά τα επιτόκια.

Παρότι το κραχ είχε μικρή διάρκεια, η κρίση εκείνη απέδειξε ότι οι παγκόσμιες αγορές αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία και ότι οι αποφάσεις των κεντρικών τραπεζών έχουν επιπτώσεις για τις οικονομίες όλων των χωρών. Παράλληλα, έδωσε το έναυσμα για τη θέσπιση αυστηρότερων κανόνων στον τρόπο λειτουργίας των αγορών, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Βρετανία.

Η τραπεζική κρίση του 1992 στη Σουηδία

Στις αρχές της δεκαετίας του 90, μια φούσκα στις τιμές των ακινήτων έσκασε. Το αποτέλεσμα ήταν να κλυδωνιστεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας, το οποίο έσπευσε να διασώσει η κυβέρνηση.

Από το 1986 μέχρι το 1990 τα δάνεια που χορηγήθηκαν στην οικονομία αυξήθηκαν κατά 136%. Το μεγαλύτερο τμήμα αυτής της αύξησης ήταν προς επιχειρήσεις. Η αύξηση του χρήματος στην οικονομία οδήγησε στην αύξηση των τιμών των ακινήτων, ιδιαίτερα των εμπορικών. Τα πράγματα όμως άλλαξαν. Τα επιτόκια ανέβηκαν και μια φορολογική μεταρρύθμιση μετέβαλε τη φορολογική αντιμετώπιση των δαπανών για επιτόκια. Η ζήτηση για νέα ακίνητα έπεσε και η τιμή των ακινήτων που ήταν υποθηκευμένα έπεσε κάτω από το υπολειπόμενο ποσό των δανείων προς αποπληρωμή. Οι ισολογισμοί των τραπεζών επιβαρύνθηκαν πολύ. Όλοι ήθελαν να ξεφορτωθούν τα ακίνητά τους και τα ενυπόθηκα δάνεια που τα συνόδευαν.

Το τραπεζικό σύστημα της χώρας ήρθε στα όρια της κατάρρευσης. Οι απώλειες των τραπεζών ανέρχονταν σε πολλά δισεκατομμύρια κορώνες. Σε αυτό το σημείο επενέβη το σουηδικό κράτος. Τα δύο μεγαλύτερα κόμματα της χώρας με κοινό ανακοινωθέν τους στις 24 Σεπτεμβρίου του 1992 ανακοίνωσαν ότι εγκυνόνται όλες τις υποχρεώσεις των τραπεζών προς τρίτους. Με αυτό τον τρόπο καθυσάχασαν τα νοικοκυριά και τις

επιχειρήσεις της χώρας αποφεύγοντας έναν τραπεζικό πανικό, όπως επίσης και ξένες τράπεζες με τις οποίες συνεργάζονταν οι σουηδικές τράπεζες.

Ο χειρισμός της κρίσης από την πλευρά του σουηδικού κράτους υπήρξε σχεδόν υποδειγματική. Στηρίχθηκε ο τραπεζικός τομέας και αποφεύχθηκε η κρατικοποίηση του. Η στήριξη δόθηκε σε ένα καθεστώς διαφάνειας, αποφεύγοντας τον ηθικό κίνδυνο να «χαριστούν λεφτά» στους τραπεζίτες. Οι τράπεζες συνέχισαν να λειτουργούν κανονικά. Ακόμα και οι τράπεζες που κρατικοποιήθηκαν συγχωνεύτηκαν και ξαναπουλήθηκαν από το κράτος. Τέλος, η κρίση αντιμετωπίστηκε στο εσωτερικό της χώρας χωρίς την εμπλοκή διεθνών οργανισμών όπως το ΔΝΤ.

Η κρίση της τεκίλας το 1994 - Μεξικό

Η μείωση της ζήτησης της τεκίλας οδήγησε σε κρίση το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ μεξικάνικου πέσος και αμερικάνικου δολαρίου, με αποτέλεσμα τη σημαντική υποτίμηση του πρώτου. Συγκεκριμένα, το μεξικανικό νόμισμα “βούλιαξε” κατά 50% σε έξι μήνες.

Η συναλλαγματική αυτή κρίση έθεσε σε κίνδυνο τις μεξικανικές τράπεζες, οι οποίες παρουσίασαν ιδιαίτερος υψηλές ζημιές, εκ των οποίων πολλές από αυτές πτώχευσαν. Χιλιάδες Μεξικανοί, ιδιαίτερα της νεόκοπης αστικής τάξης, χρεοκόπησαν λόγω της εκτόξευσης των επιτοκίων και τα σπίτια τους κατασχέθηκαν.

Η κρίση της μεξικανικής τραπεζικής αγοράς, με τη σειρά της επηρέασε το τραπεζικό σύστημα της Αργεντινής, με αποτέλεσμα τη μείωση των καταθέσεων αυτού κατά 18% μέχρι το 1995. Παρόλα αυτά η συναλλαγματική ισοτιμία της Αργεντινής παρέμεινε αλώβητη από την κρίση.

Η κρίση του 1995 - Αφρική

Η τράπεζα Meridien BIAO, με έδρα το Λουξεμβούργο, αποφάσισε τη μεταφορά σημαντικού ύψους κεφαλαίων προς τα υποκαταστήματα της στις Μπαχάμες. Η μεταφορά αυτή επέφερε σημαντική μείωση στη ρευστότητα της τραπεζικής αγοράς των χωρών στις οποίες δραστηριοποιήτουν η τράπεζα, εφόσον αποφασίστηκε το κλείσιμο των υποκαταστημάτων της στη Ζάμπια, στην Κένυα και τη Σουαζιλάνδη. Η αναστάτωση αυτή μεταφέρθηκε και σε άλλες χώρες της Αφρικής, όπως το Καμερούν και η Δημοκρατία της Νότιας Αφρικής.

Η κρίση του 1997 στις ασιατικές αγορές

Η ασιατική οικονομική κρίση ήταν μια περίοδος οικονομικής κρίσης που κατέλαβε μεγάλο μέρος της Ασίας. Ιαπωνικές τράπεζες και αμερικάνικοι οργανισμοί επένδυσαν σημαντικά κεφάλαια σε αναπτυσσόμενες χώρες, χωρίς να ανησυχούν για τα κέρδη τους, καθώς τα τοπικά νομίσματα ήταν «δεμένα» με το δολάριο. Ωστόσο, ο ξέφρενος ρυθμός των επενδύσεων και τα συνεπακόλουθα ελλείμματα στον προϋπολογισμό των ασιατικών χωρών, είχαν ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να συγκρατήσουν τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο. Με την εγκατάλειψη της εν λόγω ισοτιμίας ακολούθησε ραγδαία πτώση στις τιμές των ακινήτων και στα χρηματιστήρια που ανθούσαν μέχρι τότε. Ενδεικτικό είναι ότι το χρηματιστήριο του Χονγκ Κονγκ σημείωσε πτώση 64% κατά την περίοδο 1997 – 1998.

Στην Ταϊλάνδη αποφασίστηκε η αναστολή της λειτουργίας 16 χρηματοοικονομικών εταιρειών. Η απόφαση αυτή μείωσε σε μεγάλο βαθμό την εισροή ξένων κεφαλαίων στις χώρες της ευρύτερης ασιατικής περιοχής, η οποία μέχρι τότε ήταν αθρόα αλλά δεν αξιοποιούνταν αποτελεσματικά. Αυτή η αναποτελεσματικότητα έγινε πλέον εμφανής και οι ξένοι επενδυτές προχώρησαν σε απόσυρση των κεφαλαίων τους, με αποτέλεσμα την κρίση που ταλάνισε την ασιατική οικονομία μέχρι το 2000. Ως συνέπεια της κρίσης αυτής, ήταν οι σημαντικές υποτιμήσεις των νομισμάτων της Κορέας, της Ινδονησίας, της Μαλαισίας και άλλων χωρών, καθώς επίσης και σημαντικές απώλειες στις εθνικές χρηματοοικονομικές αγορές και το παγκόσμιο εμπόριο.

Η κρίση του 1998

Τον Αύγουστο του 1998, η Ρωσία ανακοίνωσε την αδυναμία εξόφλησης των κρατικών ομολόγων, γεγονός το οποίο οδήγησε σε πτώχευση εκατοντάδες ιδιωτικές τράπεζες και ταυτόχρονα το ξέσπασμα μιας ακόμη τραπεζικής κρίσης στην αγορά της Ρωσίας. Η μειωμένη παραγωγικότητα, ένα τεχνητό σύστημα συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ του ρουβλιού και των ξένων νομισμάτων για να αποτραπεί η εγχώρια κρίση και ένα χρόνια δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν το σκηνικό της κρίσης. Άλλη μια αιτία ήταν το οικονομικό κόστος που είχε ο πρώτος πόλεμος εναντίον της Τσετσενίας. Ωστόσο, τα προβλήματα επιδεινώθηκαν με την ασιατική χρηματοοικονομική κρίση, που είχε ξεκινήσει το 1997, και την συνεπακόλουθη μειωμένη ζήτηση για πετρέλαιο και μέταλλα. Το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, τα

μέταλλα και η ξυλεία αντιστοιχούσαν σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80% των ρωσικών εξαγωγών, κάνοντας την Ρωσία ευάλωτη σε κάθε αλλαγή στις διεθνείς τιμές.

Ένα δάνειο ύψους 22,6 δισεκατομμύρια δολάρια από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα χορηγήθηκε στη Ρωσία τον Ιούλιο του 1998 για να αποκαταστήσει τη σταθερότητα στη ρωσική αγορά.

Το κόστος αποπληρωμής του ρωσικού χρέους εκτινασσόταν στα ύψη. Αδυνατώντας να προσφέρει άλλη στήριξη στο ρούβλι, η ρωσική κεντρική τράπεζα αποφάσισε να επιτρέψει την ελεύθερη διακύμανση του. Σε διάστημα μόλις ενός μήνα έχασε τα 2/3 της αξίας του έναντι του δολαρίου. Ο πληθωρισμός είχε εκτιναχθεί στο 84%. Από την κρίση του 1998 και μετά, η ρωσική κυβέρνηση φαίνεται να ελέγχει τις κοινωνικές και πολιτικές πιέσεις, συμβάλλοντας στη δημιουργία σταθερού οικονομικού κλίματος. Την ίδια στιγμή, η κρίση αυτή αποτέλεσε και την αιτία των κρίσεων που παρατηρήθηκαν σε Αργεντινή, Βραζιλία και Ισημερινό, καθώς και την αιτία της πτώχευσης ενός από τα μεγαλύτερα αμερικάνικα hedge funds, του Long Term Capital Management (LTCM). Το LTCM είχε ποντάρει δισεκατομμύρια δολάρια σε ένα ριψοκίνδυνο στοίχημα για την πορεία των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων και “κάηκε” όταν η Ρωσία ανέστειλε μονομερώς την εξόφλησή τους, σπέρνοντας έτσι τον πανικό στις αγορές και βυθίζοντας το αμερικάνικο χρηματιστήριο. Η Federal ανέλαβε και τότε δράση. Έπεισε τις μεγαλύτερες τράπεζες των ΗΠΑ να ρίξουν σωσίβιο σωτηρίας στην LTCM και παράλληλα μείωσε εκτάκτως τα επιτόκια. Πολύ γρήγορα οι αγορές στάθηκαν ξανά στα πόδια τους.

Η κρίση της Τουρκίας το 2000 – 2002

Κατά την περίοδο 2000 – 2002, το τραπεζικό σύστημα της Τουρκίας παρουσίασε αρκετά προβλήματα. Στις 22 Νοεμβρίου του 2000, ξένα χαρτοφυλάκια που διαχειρίζονταν ξένες τράπεζες και κυρίως τράπεζες της Γερμανίας και της Γαλλίας, απέσυραν από την τουρκική αγορά κεφάλαια περίπου επτά δισεκατομμυρίων δολαρίων, δημιουργώντας σοβαρή κρίση στην αγορά συναλλάγματος της Τουρκίας. Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας αναγκάστηκε να ρίξει στην αγορά μέσα σε λίγες μέρες δέκα δισεκατομμύρια δολάρια, για να στηρίξει την τιμή της τουρκικής λίρας. Η τουρκική κυβέρνηση αναγκάστηκε να προσφύγει στο ΔΝΤ, ενώ πρέπει να τονιστεί ότι κατά την εξέλιξη της κρίσης παρενέβη και στήριξε την Τουρκία ο υπουργός θησαυροφυλακίου της κυβέρνησης Κλίντον. Εντός του Δεκεμβρίου του 2000, η

Τουρκία εξασφάλισε πόρους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων, μετά από υπογραφή συμφωνίας με το ΔΝΤ.

Ένα επιτυχημένο, όμως, πρόγραμμα αναδόμησης και αναχρηματοδότησης των τραπεζών εμπόδισε την επέλευση αρνητικών επιπτώσεων στο δημόσιο χρέος και την μετακύληση της κρίσης και σε άλλες γειτονικές χώρες.

Η κρίση της Αργεντινής το 2001

Το 2002 η Αργεντινή γνώρισε μια πολύ μεγάλη κρίση η οποία οδήγησε σε βίαιες διαδηλώσεις, τις τράπεζες να καταρρέουν, τους μικροκαταθέτες να χάνουν τα χρήματα τους και τις επιχειρήσεις να βάζουν λουκέτο.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι ξένοι παρατηρητές εξυμνούσαν την οικονομία της Αργεντινής και τους διαχειριστές της και το ξένο κεφάλαιο εισέρρεε στη χώρα, κυρίως με τη μορφή δανείων σε δολάρια προς τις επιχειρήσεις. Στα τέλη της δεκαετίας όμως άρχισε η κατάσταση να παίρνει αρνητική τροπή. Αρχικά δημιουργήθηκαν προβλήματα με το σύστημα ισοτιμίας που εξίσωνε το πέσο με το δολάριο. Η Αργεντινή όμως είχε περισσότερες συναλλαγές με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη γειτονική Βραζιλία παρά με τις ΗΠΑ. Το νομισματικό της σύστημα όμως δεν εξασφάλιζε σταθερές ισοτιμίες ούτε με το ευρώ ούτε με το βραζιλιάνικο ρεάλ, δυσχεραίνοντας κατά συνέπεια την εμπορική θέση της χώρας. Και στις αρχές του 2000, όταν το δολάριο εκτοξεύτηκε έναντι του ευρώ σε σημείο που το 1 ευρώ άξιζε μόλις 0,85 του δολαρίου, τα προϊόντα της Αργεντινής τέθηκαν εκτός ευρωπαϊκών αγορών.

Η κυβέρνηση προκειμένου να κατορθώσει να βγάλει τη χώρα από την κρίση πάγωσε τις καταθέσεις, επιτρέποντας αναλήψεις μόνο 250 δολάρια κάθε εβδομάδα, αποδέσμευσε το πέσο από το δολάριο και έτσι κατόρθωσε να αυξήσει τις εξαγωγές της.

Η κρίση των subprime loans του 2007

Στις αρχές του καλοκαιριού του 2007 οι ΗΠΑ είδαν για άλλη μια φορά την οικονομία τους να συρρικνώνεται και να περνάει κρίση. Μια νέα λέξη άρχισε να απασχολεί όσους ασχολούνταν με τα οικονομικά, τα subprime δάνεια, δηλαδή τα στεγαστικά δάνεια χαμηλής εξασφάλισης. Πρόκειται για δάνεια που χρηματοδοτούσαν πέραν του 100% της αξίας του ακινήτου, καθώς επίσης και δάνεια με υψηλότερο επιτόκιο σε μη

φερέγγυους δανειολήπτες. Ήταν, δηλαδή, δάνεια τα οποία χορηγούνταν σε δανειολήπτες με μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσουν να τα αποπληρώσουν, είτε γιατί είχαν χαμηλό εισόδημα, είτε γιατί δεν είχαν μόνιμη εργασία. Επιπλέον, οι τόκοι ήταν εξαιρετικά ψηλοί αλλά και κυμαινόμενοι, δίνοντας έτσι το έναυσμα δημιουργίας ενός κερδοσκοπικού συστήματος γύρω από αυτά. Με μόνο στόχο την επίτευξη κέρδους, τα δάνεια χορηγήθηκαν στα αμερικανικά νοικοκυριά, χωρίς προηγουμένως οι τράπεζες να ελέγχουν τη δυνατότητα αποπληρωμής τους. Ενδεικτικό του πόσο εύκολα δίνονταν αυτά τα δάνεια είναι το ότι τα συγκεκριμένα δάνεια ανέρχονταν στο 13% της συνολικής στεγαστικής πίστης των ΗΠΑ⁶.

Τα δάνεια αυτά σε συνδυασμό με την κρίση της αγοράς ακινήτων και την πτώση των τιμών τους, επέφερε μια γενικευμένη κρίση. Ακολούθησαν κατασχέσεις σπιτιών και χιλιάδες εξώσεις.

Τον Σεπτέμβριο του 2008 ανακοινώθηκε η πτώχευση της Lehman Brothers στη Νέα Υόρκη, προκαλώντας αναστάτωση στην κυβέρνηση των ΗΠΑ. Τον ίδιο μήνα η αμερικανική κεντρική τράπεζα προσέφερε έκτακτη οικονομική ενίσχυση 85 δις δολαρίων στην ασφαλιστική εταιρεία AIG, προκειμένου να αποτρέψει την κατάρρευση της. Επίσης, τον ίδιο μήνα, η Merrill Lynch εξαγοράστηκε από την Bank of America. Ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους πρότεινε την άμεση ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών για τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, πριν πληγεί περαιτέρω η οικονομία της χώρας, ενώ παράλληλα, εξαγοράζονται και κρατικοποιούνται οι Fannie Mae και Freddie Mac.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μια στις τρεις αμερικανικές τράπεζες έχασαν χρήματα στο τελευταίο τρίμηνο του 2008. Οι μικρότερες τράπεζες υπέστησαν ακόμη μεγαλύτερες απώλειες, καθώς τους ήταν δύσκολο να μειώσουν τα επιτόκια καταθέσεων, ενώ 25 ιδρύματα καταθέσεων πτώχευσαν με σύνολο περιουσιακών στοιχείων 372 δις δολάρια. Η μεγαλύτερη αποτυχία στην ιστορία των αμερικανικών τραπεζών ήταν αυτή της Washington Mutual με περιουσιακά να αγγίζουν τα 307 δις δολάρια.

Οι περισσότερες τράπεζες αντιμετώπιζαν εκτεταμένα οικονομικά προβλήματα, ωστόσο λόγω εξαγορών από πιο υγιείς οργανισμούς αποφεύχθηκαν ακόμη

⁶http://www.fdic.gov/bank/analytical/cfr/bank_research_conference/annual_8th/Turnbull_Jarrow.pdf

μεγαλύτερες ζημιές και πτωχεύσεις, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η στήριξη από το δημόσιο τομέα ήταν καθοριστική.

Η κρίση της Ισλανδίας το 2008

Το 2008 η Ισλανδία έφθασε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Λίγο μετά τη χρεοκοπία του αμερικανικού κολοσσού Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, το 85% του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Ισλανδίας κατέρρευσε, με αποτέλεσμα να αλλάξουν τα πάντα στη χώρα, μέσα σε λίγες μόνο ημέρες. Μέχρι εκείνη τη στιγμή οι τρεις μεγάλες τράπεζες, οι οποίες τελικά χρεοκόπησαν (Kaupthing Bank, Landsbanki, Clitnir Bank), είχαν συνολικό μέγεθος το οποίο ήταν δέκα φορές το ΑΕΠ της χώρας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι τράπεζες αυτές είχαν ιδιωτικοποιηθεί μόλις το 2002, ενώ μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα είχαν εξαγοράσει, με τη βοήθεια της άμετρης μόχλευσης, πολυάριθμες επιχειρήσεις στη Σκανδιναβία, στις ΗΠΑ και στη Μεγάλη Βρετανία.

Οι Ισλανδοί, σε αντίθεση με πολλές άλλες χώρες όπως η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Ισπανία, αποφάσισαν να αφήσουν τις τράπεζες να πτωχεύσουν, με αποτέλεσμα να χάσουν τα χρήματα τους γερμανικές, γαλλικές και βρετανικές τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες και ιδιώτες.

Στους πολίτες δόθηκαν μόλις €20.887 ανά καταθέτη, όσο ουσιαστικά ήταν η εγγύηση εκ μέρους του κράτους, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος των ιδιωτικών αποταμιεύσεων να χαθεί. Η ανεργία διευρύνθηκε επικίνδυνα, οι τιμές των προϊόντων πρώτης ανάγκης έγιναν απρόσιτες, ενώ οι κοινωνικές υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα η παιδεία και η υγεία, έπαψαν να υπάρχουν. Οι δείκτες του χρηματιστηρίου κατάρρευσαν, εμφανίζοντας μεγαλύτερη πτώση από αυτούς του αμερικάνικου κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης του 1930. Το εθνικό νόμισμα της χώρας, η ισλανδική κορώνα, υποτιμήθηκε κατά 50% σε σχέση με το ευρώ, ενώ το έλλειμμα του προϋπολογισμού ανήλθε στο 13.5%. Το συνολικό δημόσιο χρέος αυξήθηκε στο 130% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα 8.000 Ισλανδοί να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, αναζητώντας εργασία στο εξωτερικό.

Τα μέτρα τα οποία πήρε η Ισλανδία ήταν αποτελεσματικά και σήμερα η χώρα φαίνεται ότι έχει ξεπεράσει αυτή την κρίση. Μερικά από τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν ήταν η διαγραφή δανείων των νοικοκυριών που αντιστοιχούσαν στο 13% του ΑΕΠ της χώρας, μειώνοντας το βάρος χρέους για περισσότερο από το ένα τέταρτο του

πληθυσμού της, ενώ τα δάνεια τα οποία ήταν συνδεδεμένα με ξένα νομίσματα θεωρήθηκαν παράνομα, με αποτέλεσμα τα νοικοκυριά να μην χρειαζόταν να καλύψουν τις απώλειες της ισλανδικής κορώνας.

Τέλος, η ύπαρξη εθνικού νομίσματος ήταν ένα σημαντικό όπλο για την Ισλανδία. Η υποτίμηση της κορώνας ακρίβυνε κατά πολύ τις εισαγωγές, ενώ δημιούργησε δυσκολίες στις ξένες εταιρείες. Οι ακριβές τιμές των εισαγόμενων προϊόντων συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας, όπως επίσης στην αύξηση των εξαγωγών και του τουρισμού.

Η κρίση της Ιρλανδίας το 2008

Η οικονομική ανάπτυξη η οποία επιτεύχθηκε στην Ιρλανδία από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μέχρι και την οικονομική κρίση του 2008 βασιζόταν σε δύο διαφορετικά στάδια ανάπτυξης. Από τη μια πλευρά υπήρχε μια περίοδος ανάπτυξης ως αποτέλεσμα των υψηλών μισθών, του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και των υψηλών ξένων επενδύσεων. Η περίοδος αυτή είναι γνωστή ως η «κελτική τίγρης» και διήρκεσε μεταξύ 1995 και 2000. Μετά από αυτό, η οικονομική ανάπτυξη ήταν αποτέλεσμα της φούσκας της αγοράς ακινήτων, η οποία διήρκεσε περίπου μέχρι το 2006.

Η αύξηση της απασχόλησης και των μισθών άρχισε να ανεβάζει τις τιμές των κατοικιών. Η αυξημένη κατασκευή οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης κατοικιών, καθώς μετανάστες πήγαν στην Ιρλανδία για να εργαστούν ως οικοδόμοι. Αποτέλεσμα αυτού ήταν το τραπεζικό σύστημα να κερδίζει χρήματα από το δανεισμό τόσο προς τους αγοραστές των σπιτιών όσο και προς τους κατασκευαστές. Το γεγονός αυτό σήμαινε ότι οι τράπεζες θα μπορούσαν να διογκώσουν τη ζήτηση κατοικιών με δανεισμό περισσότερων χρημάτων για τις υποθήκες. Αυτό αύξησε τις τιμές, αυξάνοντας και το ποσό των χρημάτων που θα μπορούσαν να κερδίσουν οι τράπεζες μέσω του δανεισμού. Οι ξένες τράπεζες και οι επενδυτές πήραν και αυτοί μέρος στο παιχνίδι και εκτιμάται ότι δάνεισαν 844 δισεκατομμύρια ευρώ στις ιρλανδικές τράπεζες.

Η μανία για κατασκευή κτιρίων δημιούργησε μια υπερπροσφορά κατοικιών και αναπόφευκτα οι τιμές των ακινήτων άρχισαν να πέφτουν. Οι κατασκευαστές του που είχαν δανειστεί τεράστια ποσά από τις τράπεζες δεν ήταν σε θέση να τα πουλήσουν στην τιμή που είχαν εκτιμηθεί και ως εκ τούτου αδυνατούσαν να αποπληρώσουν τα

δάνεια τους. Όταν οι τράπεζες κατάσχεσαν αυτές τις ιδιοκτησίες, παρομοίως δεν ήταν σε θέση να τις πουλήσουν για κέρδος. Καθώς τα εισοδήματα των τραπεζών ελαττώθηκαν, άρχισαν να τελειώνουν τα χρήματα με τα οποία θα πλήρωναν τις δικές τους οφειλές.

Μέχρι το 2008, το ιρλανδικό τραπεζικό σύστημα βρισκόταν στα πρόθυρα κατάρρευσης. Για να αποφευχθεί αυτό, η ιρλανδική κυβέρνηση εξέδωσε μια εγγύηση σε όλες τις οφειλές των ιρλανδικών τραπεζών. Αυτό σήμαινε ότι το ιρλανδικό κράτος, και συνεπώς οι Ιρλανδοί φορολογούμενοι, ανέλαβαν την ευθύνη για τις τεράστιες τρύπες στα οικονομικά των τραπεζών. Η κυβέρνηση αναγκάστηκε έτσι να δανειστεί χρήματα, αλλά κάνοντας το αυτό προκάλεσε τεράστια αύξηση των επιτοκίων, καθώς οι τοκογλύφοι δεν εμπιστεύονταν την ικανότητα της κυβέρνησης να τα αποπληρώσει. Για να εντυπωσιάσει τις χρηματαγορές, η κυβέρνηση επιχείρησε να μειώσει το έλλειμμα της μειώνοντας τους μισθούς και τις δαπάνες σε κοινωνικές υπηρεσίες. Ωστόσο αυτό δεν ήταν αρκετό. Τον Νοέμβριο η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να παρέμβει με ένα πλήρες πακέτο διάσωσης, καθώς ανησυχούσε πως αν οι ιρλανδικές τράπεζες πτωχεύσουν, η κρίση θα εξαπλωνόταν και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ενδεικτικά, οι γερμανικές τράπεζες είχαν δανείσει περίπου 206 δισεκατομμύρια ευρώ σε ιρλανδικές τράπεζες, έτσι ένα λάθος θα είχε τεράστιες επιπτώσεις σε αυτές.

Το πακέτο διάσωσης που ανακοίνωσε η ΕΚΤ ήταν σχεδιασμένο για να σώσει το τραπεζικό σύστημα σε βάρος του ιρλανδικού λαού. Η κυβέρνηση έπρεπε να κάνει περικοπές ύψους 15 δισεκατομμυρίων τα επόμενα 4 χρόνια μέσω περικοπών στους μισθούς και στις δημόσιες υπηρεσίες και ιδιωτικοποιήσεων.

Από το 2010 άρχισε να σημειώνεται ανάκαμψη στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας, κυρίως λόγω της βελτίωσης του εξαγωγικού τομέα της.

Με την αυστηρή εφαρμογή του μνημονίου και με την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, η χώρα κατάφερε να αντιμετωπίσει την κρίση και εκτιμάται ότι θα είναι η πρώτη χώρα της Ευρωζώνης που θα εξέλθει από τον μηχανισμό στήριξης.

2.3 Παράγοντες που οδήγησαν στην οικονομική κρίση

Η κρίση που ξεκίνησε από τις αγορές των ΗΠΑ επηρέασε όλη την υφήλιο. Όσο περνούσε ο καιρός έβγαινε στην επιφάνεια η σοβαρότητα της κρίσης και το πρόβλημα

πήρε σοβαρές διαστάσεις. Η κρίση αν και πρωτοπαρουσιάστηκε στις αγορές των ΗΠΑ το δεύτερο εξάμηνο του 2007, σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισε να επηρεάζει όλες τις παγκόσμιες αγορές. Το γεγονός αυτό δείχνει το πόσο στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους είναι οι παγκόσμιες αγορές. Έτσι η κρίση από περιφερειακό πρόβλημα έγινε παγκόσμιο.

Οι αιτίες οι οποίες οδήγησαν σε αυτή την οικονομική κρίση, την μεγαλύτερη των τελευταίων δεκαετιών, είναι πολλές . Πιο κάτω θα αναλυθούν οι βασικότερες.

2.3.1 Δάνεια μειωμένης εξασφάλισης – Τιτλοποίηση στεγαστικών δανείων

Πιο πάνω είχε γίνει αναφορά στα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης. Πρόκειται για δάνεια που χρηματοδοτούσαν πέραν του 100% της αξίας του ακινήτου, καθώς επίσης και δάνεια με υψηλότερο επιτόκιο σε μη φερέγγυους δανειολήπτες. Ήταν, δηλαδή, δάνεια τα οποία χορηγούνταν σε δανειολήπτες με μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσουν να τα αποπληρώσουν, είτε γιατί είχαν χαμηλό εισόδημα, είτε γιατί δεν είχαν μόνιμη εργασία.

Η ζήτηση και η χορήγηση αυτών των δανείων ήταν τεράστια, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Κάποιες φορές η χρηματοδότηση έφτανε μέχρι και το 120% της αξίας των ακινήτων. Όλοι πίστευαν ότι η οικοδομική δραστηριότητα θα επεκτεινόταν συνεχώς και ότι η ζήτηση για αγορά ακινήτων θα αυξανόταν.

Έτσι οι εμπορικές τράπεζες χορήγησαν αρχικά στεγαστικά δάνεια σε μεγάλο αριθμό πελατών, βοηθούμενες από τα χαμηλά επιτόκια και την τεράστια επέκταση της οικοδομικής δραστηριότητας, τα οποία έφθαναν σε αναλογία Ιδίων Κεφαλαίων Τράπεζας προς Υποχρεώσεις Δανειοληπτών 1/9. Δεδομένου αυτού, προκειμένου να αυξήσουν τα κεφάλαια τους, οι τράπεζες «πακετάρουν» διάφορα στεγαστικά δάνεια και εκδίδουν εταιρικά ομόλογα (Mortgage Backed Securities – MBS) σε μια προσπάθεια τους να εισρεύσουν μετρητά στον ενεργητικό του Ισολογισμού τους.

Η τιτλοποίηση δανείων έλαβε κυρίως τεράστιες διαστάσεις, διότι τα στελέχη των τραπεζών προκειμένου να εμφανίσουν βραχυπρόθεσμα κέρδη και να εισπράξουν τεράστια χρηματικά ποσά με μορφή bonus χρησιμοποιούσαν αυτά τα εργαλεία.

Τα εταιρικά ομόλογα πωλούνταν από τις Επενδυτικές Τράπεζες (π.χ. Lehman Brothers) σε:

1. Αμοιβαία Κεφάλαια
2. Συνταξιοδοτικά Ταμεία (κρατικά, ημικρατικά, εταιρικά)

3. Ασφαλιστικές εταιρείες
4. Επενδυτικές Τράπεζες
5. Εμπορικές Τράπεζες
6. Hedge Funds

Ενδεικτικά, το μέγεθος των MBS που εκδόθηκαν το 2007 στις ΗΠΑ ήταν 7,3 τρις δολάρια.

Οι θεσμικοί επενδυτές, προκειμένου να εξασφαλιστούν για τα ομόλογα που κατείχαν στα περιουσιακά τους στοιχεία, αγόραζαν Συμβόλαια Προστασίας Έναντι Κινδύνων Χρεοκοπίας Ομολόγων (Credit Default Swaps - CDS). Τα περισσότερα από αυτά εξέδιδε ο ασφαλιστικός κολοσσός American International group (AIG). Μετά τη χρεοκοπία όμως της Lehman Brothers, αλλά και την αδυναμία των επενδυτικών τραπεζών να επιστρέψουν κεφάλαια στους επενδυτές ομολόγων, υποχρεώθηκε σε αποζημιώσεις τεραστίων χρηματικών ποσών έναντι των συμβολαίων CDS. Επίσης κινδύνεψε με χρεοκοπία, με αποτέλεσμα να η κυβέρνηση των ΗΠΑ να σπεύσει σε κρατική βοήθεια δια της Federal Bank παρέχοντας 85 δις δολάρια και να λάβει τον έλεγχο του 80% του μετοχικού κεφαλαίου του ασφαλιστικού κολοσσού.

Παράλληλα, η αμερικανική κυβέρνηση και πάλι μέσω της Federal Bank, παρείχε ρευστότητα στο τραπεζικό σύστημα ύψους 50 δις δολάρια.

Η 4^η επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ, η Lehman Brothers, κήρυξε πτώχευση ενώ τμήματα και περιουσιακά της στοιχεία πουλήθηκαν στην αγγλική τράπεζα Barclays.

Από την άλλη, η αυξανόμενη ζήτηση για στεγαστικά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης και οι νέες πρακτικές αξιολόγησης των δανειοληπτών, δημιουργούσαν μια εκκολαπτόμενη κρίση.

Όταν τα επιτόκια μετά την πάροδο της σταθερής περιόδου αυξήθηκαν, παρατηρήθηκε ραγδαία μείωση στις τιμές των κατοικιών. Το σκάσιμο της φούσκας των ακινήτων βρήκε τους δανειζόμενους σε δύσκολη κατάσταση. Η μείωση στις τιμές των κατοικιών τους και οι αυξημένες δόσεις που έπρεπε να καταβάλουν τους έκαναν να μην μπορούν πλέον να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Οι αθετήσεις πληρωμών πλέον είχαν πάρει μεγάλη και μη ανατρέψιμη έκταση και οι τράπεζες φάνηκαν ανίκανες να αντιμετωπίσουν τις τεράστιες επισφάλειες που δημιουργήθηκαν. Οι κατασχέσεις ακινήτων από το 4% το 2005, διπλασιάστηκαν και το 2007 άγγιζαν πλέον το 8%.

Η αύξηση των κατασχέσεων δημιούργησε ένα μεγάλο απόθεμα κατοικιών προς πώληση το οποίο συνεχώς αυξανόταν. Η αυξανόμενη προσφορά κατοικιών είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των τιμών τους, καθώς η αγορά δεν ήταν σε θέση να απορροφήσει το μεγάλο αυτό ποσοστό. Επομένως, η αγορά των κατοικιών φαινόταν ανίκανη να αντέξει στις πιέσεις που η ίδια είχε δημιουργήσει και τα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης άρχισαν πλέον να χαρακτηρίζονται από τους περισσότερους ως η «αιτία όλων των κακών».

Η κρίση των στεγαστικών δανείων περιορίστηκε αρχικά στις τράπεζες οι οποίες είχαν επενδύσει στους τίτλους των δανείων χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας. Καθώς η κρίση εξελισσόταν, η πρακτική της επαναλαμβανόμενης τιτλοποίησης καθώς και η πολυπλοκότητα και αδιαφάνεια των προϊόντων, είχαν οδηγήσει σε αδυναμία εντοπισμού του κινδύνου και σε μείωση της εμπιστοσύνης στη φερεγγυότητα των τραπεζών. Οι τράπεζες έγιναν ιδιαίτερα επιφυλακτικές και δανείζονταν μεταξύ τους για μικρά χρονικά διαστήματα ή ακόμη και καθόλου. Η κρίση λοιπόν μεταφέρθηκε σε ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα και δεν άργησε να επηρεάσει το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα.

2.3.2 Πολύπλοκα προϊόντα ψηλού κινδύνου

Σημαντικό ρόλο στην τρέχουσα οικονομική κρίση έπαιξε και η Χρηματοοικονομική Καινοτομία. Τα νέα καινοτόμα προϊόντα που δημιουργήθηκαν, όπως τα CDS και τα MBS, συντέλεσαν στην ραγδαία άνθηση της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά στην συνέχεια που τα πράγματα άλλαξαν κατηγορήθηκαν σφοδρά. Το ζήτημα είναι κατά πόσο η κρίση μπορεί να είναι δημιουργική, δηλαδή να δώσει αφορμή για νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

Οι τράπεζες είναι «αναγκασμένες» να συμμετέχουν και αυτές στο νέο χρηματοοικονομικό περιβάλλον λόγω του έντονου ανταγωνισμού, προσφέροντας στους πελάτες τους τα πιο σύγχρονα προϊόντα και υπηρεσίες.

Ας εξετάσουμε, λοιπόν, τις πιο βασικές χρηματοοικονομικές καινοτομίες των τελευταίων ετών, καθώς και το ρόλο που αυτές έπαιξαν στην κρίση της αγοράς δανείων υψηλού κινδύνου αλλά και στην παγκόσμια οικονομική κρίση.

Collateralized Debt Obligations – CDOs

Πρόκειται για δομημένα χρηματοοικονομικά προϊόντα που προκύπτουν μέσω τις διαδικασίας της τιτλοποίησης, τα οποία χωρίζονται σε βαθμίδες (tranches) που αφορούν την προτεραιότητα πληρωμής τους. Εκδίδονται από επενδυτικές τράπεζες ή οργανισμούς και θεωρούνται αρκετά επικερδή, καθώς το κέρδος προκύπτει από το spread μεταξύ του επιτοκίου που εισπράττουν από την απόδοση τους και του επιτοκίου που καταβάλουν στους επενδυτές που τα έχουν αγοράσει.

Ουσιαστικά, τα CDOs αποτελούν πακέτα τιτλοποιημένων δανείων τα οποία επανατιτλοποιούνται και για τη δημιουργία τους ακολουθείται η διαδικασία της τιτλοποίησης. Η κάθε βαθμίδα έχει διαφορετική έκθεση στον πιστωτικό κίνδυνο αλλά και διαφορετική απόδοση. Τα ενυπόθηκα δάνεια τιτλοποιούνται, δημιουργούνται ξεχωριστές κατηγορίες των τιτλοποιημένων αυτών δανείων, οι οποίες επανατιτλοποιούνται και αξιολογούνται όπως τα αρχικά τιτλοποιημένα δάνεια. Στόχος για όλους τους εκδότες των CDOs είναι να πετύχουν όσο το δυνατόν υψηλότερες αποδόσεις, αφού μέσω των χρηματοοικονομικών αυτών προϊόντων είναι δυνατή η διαφοροποίηση του κινδύνου τους.

Η προσέλευση, επομένως, ολοένα και περισσότερων επενδυτών μέσω των υψηλών αποδόσεων που πρόσφεραν αλλά και η συνεχόμενη έκδοσή τους από τους επενδυτικούς οργανισμούς και τις τράπεζες, συνέβαλαν καθοριστικά στην εξάπλωση τους σε μεγάλο μέρος της αγοράς. Οι επενδυτές τα κρατούσαν στα χαρτοφυλάκια τους και οι τράπεζες στις οικονομικές τους καταστάσεις.

Η πολυπλοκότητα των καινοτόμων αυτών προϊόντων έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην κρίση της αγοράς των δανείων μειωμένης εξασφάλισης αλλά και στη γενικότερη οικονομική κρίση. Όταν το 2007 άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα προβλήματα, όσοι είχαν επενδύσει σε αυτά, χωρίς να έχουν αξιολογήσει τον κίνδυνο που κρυβόταν πίσω από τις υψηλές αποδόσεις τους, άρχισαν να έχουν μεγάλες απώλειες.

Η αγορά των CDOs είχε στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό στα MBS και κατά συνέπεια σε ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης. Με την κρίση στην αγορά ακινήτων και την ραγδαία αύξηση των αθετήσεων πληρωμών των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων κατά το 2007, η αγορά των MBS και των CDOs αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα, αφού οι τιμές τους έπεσαν και οι εκδόσεις νέων τίτλων μειώθηκαν κατακόρυφα.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι τα CDOs και κυρίως αυτά που στηρίζονταν σε δάνεια μειωμένης εξασφάλισης MBS, συνετέλεσαν στην εξάπλωση του κινδύνου

που έκρυβαν τα στεγαστικά αυτά δάνεια χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας. Αποτέλεσαν δηλαδή ένα επιπλέον «όχημα» μέσω του οποίου τα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης διοχετεύτηκαν σε ολόκληρη την αγορά. Όταν επομένως τα δάνεια αυτά αποδείχτηκαν «επικίνδυνα», η κατάσταση είχε πλέον ξεφύγει από τα χέρια των τραπεζών αλλά και των αρχών.

Special Investments Companies και Off-Balance Sheet Δραστηριότητες

Τα τελευταία χρόνια αναδείχτηκαν πολλές Ειδικές Επενδυτικές Εταιρείες (Special Investments Companies) οι οποίες λειτουργούσαν στα πλαίσια τραπεζικών ομίλων, προσφέροντας καινοτόμα προϊόντα. Μορφές τέτοιων επενδυτικών εταιρειών υψηλής μόχλευσης αποτελούσαν τα Conduits και τα SIVs (Special Investments Vehicles). Η πολιτική αυτών των εταιρειών όριζε τη διακράτηση των CDOs που εξασφάλιζαν μακροχρόνια ρευστότητα και κεφάλαια από την έκδοση βραχυπρόθεσμων Εμπορικών Τίτλων Δανειακών Εγγυήσεων (Asset-Backed Commercial Papers, ABCPs). Τα κίνητρα των μητρικών επιχειρήσεων στη συγκρότηση τέτοιων οντοτήτων συνίστατο στην εξάλειψη των περιοριστικών απαιτήσεων για κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Μόνη υποχρέωση των τελευταίων ήταν να εγγυηθούν τη δυνατότητα των Conduits και των SIVs να ξεχρεώσουν τους επενδυτές τους, εάν οι οντότητες αυτές δεν κατάφερναν να εκδώσουν νέους τίτλους στην αγορά. Το βασικό όμως πρόβλημα στην όλη διαδικασία εντοπίζεται στην απόκρυψη της διακράτησης τέτοιων τίτλων από τους ισολογισμούς των τραπεζών (Off-balance Sheets).

Τα SIVs επομένως αποτελούν επενδυτικά οχήματα μέσω των οποίων οι τράπεζες «μετέφεραν» εκτός των οικονομικών τους καταστάσεων περιουσιακά στοιχεία και ειδικά εκείνα που εμπεριέχουν μεγάλο ρίσκο και πιστωτικό κίνδυνο. Για μεγάλο διάστημα τα SIVs αποτέλεσαν μια σπουδαία «πατέντα» για τις τράπεζες, οι οποίες με τον τρόπο αυτό μείωναν τον κίνδυνο στον οποίο ήταν εκτεθειμένες και μπορούσαν έτσι να αναπτυχθούν και να αυξήσουν τα κέρδη τους.

Η βασική στρατηγική αυτών των επενδυτικών οχημάτων είναι να δανείζονται χρήματα βραχυπρόθεσμα με χαμηλό κόστος και να αγοράζουν μακροπρόθεσμα χρεόγραφα που έχουν καλύτερη απόδοση.

Παρόλο που τα SIVs είχαν μηδαμινή έκθεση σε μειωμένης εξασφάλισης χρεόγραφα, όταν άρχισε η κρίση έγινε σχεδόν αδύνατον τα επενδυτικά αυτά οχήματα να μπορούν να χρηματοδοτήσουν τις μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις τους με βραχυπρόθεσμη

χρηματοδότηση. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες αναγκάστηκαν να βάλουν αυτά τα οχήματα στους ισολογισμούς τους και άρα να τις χρηματοδοτήσουν. Αυτό από την μια αύξησε τη μόχλευση των τραπεζών και από την άλλη, τα χρεόγραφα σε αυτά τα οχήματα άρχισαν να πέφτουν σε αξία με αποτέλεσμα οι τράπεζες να έχουν ακόμη μεγαλύτερες ζημιές.

Οι τράπεζες που διέθεταν τίτλους σε Conduits και SIVs χρειάζονταν άμεσα ρευστότητα για να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις των εγγυήσεων που είχαν δώσει και για να μεταφέρουν τα υποκείμενα δάνεια στον ισολογισμό τους, κάτι που δημιουργούσε αναπροσαρμογές και στους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας. Όσες δεν διέθεταν τέτοιους τίτλους, αντιμετώπιζαν με διστακτικότητα το ενδεχόμενο δανεισμού μιας άλλης τράπεζας στη διατραπεζική αγορά, εξαιτίας της έλλειψης διαφάνειας από την έκθεση τους στον κίνδυνο ρευστότητας. Απόρροια του τελευταίου ήταν και η απότομη αύξηση των επιτοκίων στην «αφερέγγυα» πλέον διατραπεζική αγορά. Τα ιδρύματα τα οποία εξαρτιόνταν από την αγορά μακροπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων υπέστησαν και τις μεγαλύτερες απώλειες.

Credit Default Swaps – CDs

Η μεγαλύτερη κατηγορία προϊόντων που διαπραγματεύονται σε εξωχρηματιστηριακές αγορές (Over the Counter – OTC) είναι τα Swaps, τα οποία αποτελούν διμερείς συμφωνίες ανταλλαγής χρηματοροών που βασίζονται σε υποκείμενες αξίες. Στις OTC οι επενδυτές, όσον αφορά τις αγοραπωλησίες τους, απευθύνονται στις επενδυτικές τράπεζες, οι οποίες λειτουργούν ως διαμεσολαβητές αλλά και ως αντισυμβαλλόμενοι, ενώ οι συναλλαγές δεν λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο χώρο όπως στην περίπτωση των οργανωμένων αγορών, δηλαδή των χρηματιστηρίων. Οι τράπεζες από την πλευρά τους αποκομίζουν κέρδος από τις συναλλαγές αυτές, το οποίο ορίζεται ως η διαφορά μεταξύ της τιμής αγοράς και της τιμής πώλησης των εκάστοτε χρηματοοικονομικών προϊόντων. Βασικά μειονεκτήματα των εν λόγω αγορών είναι ο πιστωτικός κίνδυνος, λόγω κυρίως της μεγάλης πιθανότητας αθέτησης των υποχρεώσεων από τους αντισυμβαλλόμενους αλλά και ο κίνδυνος ρευστότητας, λόγω του ότι δεν υπάρχει οργανωμένο σύστημα προσφοράς και ζήτησης των εξωχρηματιστηριακών αυτών προϊόντων.

Τα CDs αποτελούν μια μεγάλη κατηγορία των Swaps που τα τελευταία χρόνια παρουσίασε ραγδαία ανάπτυξη. Αναφέρονται σε συμφωνίες όπου ο αγοραστής

πληρώνει κάποιο τίμημα στον πωλητή, με την προϋπόθεση ο πωλητής να πληρώσει στον αγοραστή την αξία για την οποία έχει ασφαλιστεί, εάν χρεοκοπήσει ο εκδότης και το εν λόγω ομόλογο δεν αποδώσει. Πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή ασφάλισης των επενδυτών έναντι στον κίνδυνο πτωχεύσεως, ο οποίος συνήθως αναφέρεται σε εταιρείες ή χώρες. Τα CDs αποτέλεσαν ένα σημαντικό χρηματοοικονομικό εργαλείο για τους επενδυτές και μια καινοτομία η οποία χρησιμοποιήθηκε πολύ από κερδοσκόπους με σκοπό το γρήγορο και εύκολο κέρδος. Ωστόσο, τα CDs αποτελούν μια επικίνδυνη μορφή Swap, αφού τα μεγέθη των πληρωμών και αντίστοιχα των τιμημάτων στην περίπτωση χρεοκοπίας είναι πολύ μεγάλα.

Βασικό ρόλο στη ραγδαία ανάπτυξη τους έπαιξε το γεγονός ότι οι τράπεζες μέσω των καινοτόμων αυτών προϊόντων μπορούσαν να αυξάνουν τα κέρδη τους και τη μόχλευση τους, χωρίς ωστόσο να χρειάζεται να αυξήσουν τα Ίδια Κεφάλαια τους αλλά ούτε να διατηρούν κάποιο περιθώριο ασφάλισης, όπως στην περίπτωση των χρηματιστηριακών προϊόντων. Επίσης, σημαντικό ρόλο στη ταχεία ανάπτυξη τους αποτέλεσε και η έλλειψη ουσιαστικής εποπτείας, λόγω του ότι διαπραγματεύονταν σε εξωχρηματιστηριακές αγορές.

Ο ρόλος των CDs ήταν να μεταφέρουν τον κίνδυνο από τους επενδυτές που δεν μπορούν να τον αντέξουν σε αυτούς που με αντάλλαγμα μια πιθανή πολύ καλή απόδοση είναι πρόθυμοι να αναλάβουν μεγάλο ρίσκο⁷. Οι «επιθετικοί» αυτοί επενδυτές στην περίπτωση των CDs ήταν οι επενδυτικές τράπεζες, οι οποίες υπό την έλλειψη ελέγχου και εποπτείας, δρούσαν ανεξέλεγκτα, εκδίδοντας υπέρογκες ποσότητες CDs και εν τέλει «ακύρωναν» τον αρχικό σκοπό των καινοτόμων αυτών προϊόντων. Επομένως, η χρήση από τις τράπεζες των CDs και η ανάληψη μεγάλων κινδύνων έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην κατάρρευση πολλών από αυτές και στα μεγάλα ποσοστά χρεοκοπιών, στα πλαίσια της τρέχουσας χρηματοοικονομικής κρίσης.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης από την πλευρά των επενδυτών, δυσχέραινε την κατάσταση, αφού βλέποντας εταιρείες με μεγάλα ονόματα να αντιμετωπίζουν τεράστιες ζημιές ή και χρεοκοπίες, τους έκανε να αμφιβάλλουν για το επίπεδο προστασίας που τους παρείχαν τα CDs, ενώ η χρεοκοπία της Lehman Brothers αποτέλεσε κομβικό σημείο

⁷ Satayjit Das (February 2008) : “CDs market may create added risks”, The Financial Times

για την μετέπειτα πορεία της αγοράς. Προέκυψε δηλαδή ζήτημα κατά πόσο τα CDs παρείχαν όντως ασφάλεια στον κάτοχο τους, ενώ οι μεγάλες θέσεις που διατηρούσαν οι επενδυτικές τράπεζες σε CDs συνέβαλλαν στην κατάρρευση του χρηματοοικονομικού συστήματος.

Hedge Funds

Τα hedge funds είναι κατά κανόνα επενδυτικά κεφάλαια, εγκατεστημένα κυρίως σε offshore δικαιοδοσίες, τα οποία επενδύουν σε ένα ευρύτατο φάσμα παγίων, όπως μετοχές, ομόλογα, παράγωγα, νομίσματα και πολύτιμα μέταλλα, χρησιμοποιώντας συχνά μόχλευση και στοχεύοντας σε απόλυτη απόδοση, μη συνδεδεμένη δηλαδή με κάποιο δείκτη όπως συμβαίνει με τα κλασικά αμοιβαία κεφάλαια.

Η αγορά των hedge funds είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής ως προς τις στρατηγικές τις οποίες το κάθε ένα ακολουθεί. Κοινή συνιστώσα όλων είναι στρατηγικών είναι ο εντοπισμός και η εκμετάλλευση αδυναμιών των αγορών. Σήμερα τα hedge funds είναι ίσως ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος τομέας στο χώρο της διαχείρισης κεφαλαίων.

Τα hedge funds είναι αρκετά μοχλευμένα, κυρίως μέσω της χρηματαγοράς με εγγύηση τα ενεργητικά τους στοιχεία, και η διαχείριση των κεφαλαίων τους γίνεται από έμπειρους διαχειριστές οι οποίοι πληρώνονται αδρά για αυτές τους τις υπηρεσίες. Βασικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι συναλλάσσονται απευθείας με τους επενδυτές σε κάθε περίπτωση έκδοσης ή εξαγοράς των μεριδίων τους και ότι δεν είναι υποχρεωμένα να δημοσιεύουν τα οικονομικά τους στοιχεία και να υπόκεινται σε έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές.

Στην περίπτωση της κρίσης των δανείων μειωμένης εξασφάλισης, λόγω του γεγονότος ότι οι επενδυτικές τράπεζες διακρατούσαν τα επικίνδυνα αυτά hedge funds στις οικονομικές τους καταστάσεις και λόγω του ότι μέρος των δομημένων προϊόντων στηριζόταν στην αγορά ακινήτων των ΗΠΑ, με το σκάσιμο της φούσκας των ακινήτων το καλοκαίρι του 2007 πολύ μεγάλο μέρος των hedge funds υπέστη ανεπανόρθωτες ζημιές. Σημαντικό ρόλο στην αποτυχία πολλών hedge funds ήταν, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η έλλειψη διαφάνειας και εποπτείας. Το ρυθμιστικό πλαίσιο επομένως παρείχε στις τράπεζες έναν τρόπο να διαχειρίζονται κατά την κρίση τους τα funds τους, χωρίς όμως να υπολογίζουν το μέγεθος που θα μπορούσε να πάρει η πρόσφατη οικονομική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βλέπουμε επομένως ότι οι περισσότερες επενδυτικές τράπεζες που είχαν υπό τον έλεγχο τους hedge funds, «ανησυχούσαν» για την πορεία και την κερδοφορία των funds τους, καθώς μια ενδεχόμενη αποτυχία θα σήμαινε για αυτές όχι μόνο οικονομική ζημιά αλλά και βλάψιμο τους «ονόματος» τους. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο οι περισσότερες τράπεζες προέβαιναν σε πρόσθετες χρηματοδοτήσεις αλλά και διάσωση των funds τους.

2.3.3 Τραπεζική κρίση

Η μείωση των κερδών των τραπεζών τα τελευταία χρόνια είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Ωστόσο οι επιδράσεις διαφέρουν ανάλογα με τις συνθήκες των εκάστοτε αγορών που εδρεύουν οι τράπεζες και των θεσμικών πλαισίων που τις διέπουν. Σε ολόκληρη την Ευρώπη τα κέρδη του 2008 είχαν πτωτική τάση, ενώ μερικές από τις μεγαλύτερες τράπεζες στις κάτω χώρες, στην Ελβετία και στην Αγγλία σημείωσαν καθαρές ζημιές. Την ανάπτυξη της αγοράς ακινήτων των προηγούμενων ετών διαδέχθηκε η επιβράδυνση της αφήνοντας χώρες όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Αγγλία να μετράνε απώλειες, όπως και ορισμένες γερμανικές τράπεζες λόγω κυρίως της έκθεσης που είχαν σε θέσεις αξιογράφων και σε αγοραπωλησίες ακινήτων.

Στην Αμερική τα κέρδη των τραπεζών ήταν μειωμένα κατά το ήμισυ το 2008 σε σχέση με τα αποτελέσματα του προηγούμενου έτους. Ιδιαίτερα το θερινό εξάμηνο του 2008 η κατάσταση χειροτέρευε επικίνδυνα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μια στις τρεις αμερικανικές τράπεζες έχασαν χρήματα στο τελευταίο τρίμηνο του 2008. Οι μικρότερες τράπεζες υπέστησαν ακόμη μεγαλύτερες απώλειες, καθώς τους ήταν δύσκολο να μειώσουν τα επιτόκια καταθέσεων, ενώ 25 ιδρύματα καταθέσεων πτώχευσαν με σύνολο περιουσιακών στοιχείων 372 δις δολάρια, σχεδόν 10 φορές περισσότερο από την έκρηξη πτωχεύσεων το 1993. Η μεγαλύτερη αποτυχία στην ιστορία των αμερικανικών τραπεζών ήταν αυτή της Washington Mutual με περιουσιακά να αγγίζουν τα 307 δις δολάρια.

Οι περισσότερες τράπεζες αντιμετώπιζαν εκτεταμένα οικονομικά προβλήματα, ωστόσο λόγω εξαγορών από πιο υγιείς οργανισμούς αποφεύχθηκαν ακόμη μεγαλύτερες ζημιές και πτωχεύσεις, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η στήριξη από το δημόσιο τομέα ήταν καθοριστική. Μεγάλο ενδιαφέρον έχει η υπόθεση της εταιρείας Fortis τραπεζικών και ασφαλιστικών προϊόντων, της οποίας οι βασικές λειτουργίες που εκτελούσε διακρατικά, χωρίστηκαν ως αποτέλεσμα της απαγορευμένης

επέμβασης των αρχών και της οικονομικής βοήθειας που δέχτηκαν από το δημόσιο τομέα.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, οι τράπεζες πλέον ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια την άλλη. Η έλλειψη εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εκτεταμένη έλλειψη ρευστότητας, ειδικά στον τραπεζικό τομέα, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα δεν γνώριζαν πλέον κατά πόσο ήταν εκτεθειμένα στον κίνδυνο των «τοξικών» δανείων και της αγοράς των χρεογράφων τους. Το σίγουρο είναι ότι για να επανέλθει και να επανακτηθεί η εμπιστοσύνη παγκοσμίως, θα πρέπει πρώτα να επαναδιαρθρωθεί το χρηματοοικονομικό σύστημα και κάθε τομέας του ξεχωριστά.

2.3.4 Τεράστιες αμοιβές στελεχών χρηματοοικονομικού τομέα

Τα στελέχη των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών του χρηματοοικονομικού τομέα (τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, αμοιβαία κεφάλαια κλπ), λάμβαναν τεράστιες αμοιβές με την μορφή πρόσθετων παροχών (Bonus) για τα οικονομικά αποτελέσματα που επετύγχαναν στις εταιρείες τους.

Επειδή, όμως, τα στελέχη είχαν κίνητρο άμεσου εμπλουτισμού δεν ενδιαφέρονταν για τα μακροπρόθεσμα οικονομικά αποτελέσματα αλλά μόνο για τα βραχυπρόθεσμα.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ, στην προσπάθεια της να εξαλείψει αυτό το φαινόμενο έθεσε όρια στις αμοιβές των στελεχών των εταιρειών οι οποίες είχαν λάβει κρατικές ενισχύσεις.

2.3.5 Έλλειψη αυστηρού νομοθετικού πλαισίου

Μια από τις αιτίες της χρηματοοικονομικής κρίσης, η οποία οδήγησε σε κρίση της πραγματικής οικονομίας, είναι και ο παντελής έλεγχος του χρηματοοικονομικού τομέα εξ αιτίας των νομοθετικών ρυθμίσεων που θεσμοθετήθηκαν στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.

Ένας βασικός κανόνας που ίσχυε στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των ΗΠΑ ήταν ο κανόνας του Glass Steagall Act που θεσμοθετήθηκε το 1933 (μετά το «κραχ» του 1929) και καταργήθηκε το Νοέμβριο του 1999, υπό την προεδρία του Κλίντον και του προέδρου της Federal Bank Alan Greenspan. Ο κανόνας αυτός απαγόρευε τη συνεργασία εμπορικών και επενδυτικών τραπεζών προκειμένου να προστατεύονται οι επενδυτές.

Από τον νόμο αυτό το μόνο που παρέμεινε μέχρι σήμερα είναι η κρατική εταιρεία FDIC (Federal Deposit Insurance Corporate) στις ΗΠΑ, που εγγυάται τις καταθέσεις αποταμιευτών στις εμπορικές τράπεζες (μέχρι 100.000 δολάρια ανά τράπεζα). Το ταμείο αυτό προστατεύει τους αποταμιευτές από χρεοκοπίες εμπορικών τραπεζών, δεν αφορά όμως προϊόντα επενδυτικών τραπεζών, όπως την προστασία των επενδυτών της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας σε συνδυασμό με άλλους κανόνες απελευθέρωσης της αγοράς, επηρέασε αρνητικά την παγκόσμια οικονομία. Μερικοί από τους κανόνες απελευθέρωσης είναι:

1. Η ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων ανά την υφήλιο
2. Η πώληση χρηματοοικονομικών προϊόντων των εταιρειών όχι μόνο από τις χώρες του ΟΑΣΣΑ, αλλά από περιοχές φορολογικών παραδείσων χωρίς κανένα έλεγχο από τις αρμόδιες κρατικές αρχές
3. Η πώληση σύνθετων χρηματοοικονομικών προϊόντων, που η γνώση τους ήταν δύσκολη, μέσα από ασφαλιστικές εταιρείες και από τους πλέον ικανούς οικονομολόγους
4. Η πώληση από τις εμπορικές τράπεζες προϊόντων επενδυτικών τραπεζών που σε πολλές περιπτώσεις αναφέρονταν σαν προϊόντα εγγυημένου κεφαλαίου (τα ομόλογα εγγυημένου κεφαλαίου της Lehman Brothers που πουλήθηκαν στην Ελλάδα από την τράπεζα Citibank σε επιφανείς πελάτες της (private banking), χωρίς να ελεγχθεί το προϊόν από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς του Ηνωμένου Βασιλείου)
5. Η δυνατότητα των ασφαλιστικών ταμείων της κοινωνικής ασφάλισης να επενδύουν σε μετοχές, χωρίς την επιστημονική ανάλυση από επενδυτικές επιτροπές, αλλά και σύνθετα προϊόντα παραγώγων
6. Οι επενδύσεις σε κάθε είδους οικοδομική δραστηριότητα από funds που δεν δίνουν στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων τους

Γενικά, η πλήρης απελευθέρωση του νομοθετικού πλαισίου του χρηματοοικονομικού τομέα είχε σαν αποτέλεσμα να υπάρξουν φαινόμενα χρεοκοπίας τραπεζικών ιδρυμάτων με τεράστιες συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία.

2.4 Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στο διεθνές τραπεζικό σύστημα

Η κρίση κατέδειξε ότι πολλά ιδρύματα και χώρες είχαν αναλάβει κινδύνους, σε μια περίοδο ευφορίας, τους οποίους δεν είχαν εκτιμήσει σωστά. Οι επενδυτές έδειξαν εμπιστοσύνη στα συστήματα αξιολόγησης και διαχείρισης κινδύνων των τραπεζών που όμως αποδείχθηκαν εντελώς αναξιόπιστα. Οι τράπεζες ανέλαβαν υπέρμετρους κινδύνους στο κυνήγι της αύξησης των πιστώσεων και των τιτλοποιήσεων που τους απέφεραν τεράστια κέρδη.

Όλα αυτά μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τελικά τα μεγάλα θύματα της κρίσης ήταν οι ίδιοι οι δημιουργοί της, δηλαδή οι επενδυτικές τράπεζες. Η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στα μέρη του χρηματοπιστωτικού συστήματος έδειξε πως μεγάλα ιδρύματα βρίσκονταν κάτω από έντονη πίεση, με σοβαρούς κινδύνους για τη βιωσιμότητα του διεθνούς συστήματος και την υγιή συνέχιση της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Στον τραπεζικό κόσμο η εμπιστοσύνη είναι υψίστης σημασίας καθώς όλο το τραπεζικό σύστημα έχει κτιστεί πάνω σε σχέσεις εμπιστοσύνης. Από τη στιγμή που η σχέση εμπιστοσύνης ουσιαστικά είχε χαθεί, η κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος ήταν θέμα χρόνου.

Τα διατραπεζικά επιτόκια αυξήθηκαν σε τέτοια επίπεδα που ουσιαστικά σταμάτησε ο δανεισμός μεταξύ των τραπεζών. Πολλοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί οδηγήθηκαν στην χρεοκοπία αφού όπως τελικά διαφάνηκε δεν διέθεταν αρκετά κεφάλαια προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συσσωρευμένες ζημιές από τις μη εξυπηρετούμενες πλέον πιστώσεις που είχαν χορηγήσει.

Ο μεγάλος ετεροχρονισμός ωρίμανσης στα στοιχεία του ισολογισμού των Conduits και των SVIs, καθώς και η απουσία πλάνου αντιμετώπισης απρόβλεπτων αναγκών χρηματοδότησης εκ μέρους των τραπεζών τις εξέθεσαν σε κίνδυνο ρευστότητας, τον βασικό παράγοντα αύξησης των διατραπεζικών επιτοκίων στην αγορά. Οι τράπεζες προσπαθοῦσαν με κάθε τρόπο να διατηρήσουν τη δική τους ρευστότητα και απέφευγαν να δανείζουν στις άλλες, αφού όχι μόνο δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσουν την δική τους έκθεση σε κίνδυνο αλλά φοβούνταν και την έκταση της έκθεσης των άλλων τραπεζών που πιθανότατα θα τις οδηγούσε στην αθέτηση εξόφλησης των δανειακών τους υποχρεώσεων. Μάλιστα, η ανεπάρκεια διαφάνειας ως προς τον τελικό φορέα που θα επωμιζόταν τους κινδύνους, δημιούργησε ένα ρίσκο αντισυμβαλλομένων το οποίο ρίσκο ήταν ο δεύτερος παράγοντας ο οποίος οδήγησε στην αύξηση των επιτοκίων στη διατραπεζική αγορά.

Η κρίση δεν περιορίστηκε στην αμερικανική χρηματοπιστωτική αγορά αλλά έγινε συστημική, καθώς οι ευρωπαϊκές τράπεζες ήταν ιδιαίτερα παρούσες σε όλες τις αμερικανικές αγορές και βρέθηκαν εκτεθειμένες στις ίδιες δυσκολίες.

Η κερδοφορία των τραπεζών σημειώνει αισθητή μείωση, η οποία οφείλεται τόσο στη μείωση των προσφερόμενων πιστώσεων όσο και στη σημαντική αύξηση των προβλέψεων για την κάλυψη ζημιών από καθυστερημένα δάνεια. Η μείωση αυτή της κερδοφορίας, ως επίσης και οι ζημιές που υπέστησαν στους ισολογισμούς τους, ώθησαν τις τράπεζες να μετακυλήσουν το κόστος στους πελάτες τους, δηλαδή να αυξήσουν τα επιτόκια τους. Τα δάνεια πλέον, όχι μόνο χορηγούνται σπανιότερα αλλά είναι και ακριβότερα, γεγονός που έχει αρνητικές επιπτώσεις στην εμπορική πίστη, στην κατανάλωση αλλά και στη ζήτηση ακινήτων. Τα νοικοκυριά περιορίζουν τις δαπάνες τους και συγκρατούν την τρέχουσα κατανάλωσή τους αφού επιβαρύνονται με επιπλέον τόκους για τις οφειλές τους. Ως φυσικό επακόλουθο, η πτώση στην κατανάλωση έχει ως συνέπεια την σημαντική μείωση των κερδών των επιχειρήσεων. Η μείωση των κερδών τους σε συνδυασμό με τη δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν τόσο σε πρόσβαση σε νέα κεφάλαια κίνησης από τις τράπεζες όσο και στην αποπληρωμή των δανειακών τους υποχρεώσεων οδηγούν πολλές επιχειρήσεις σε πτώχευση.

Η κεφαλαιακή ανεπάρκεια των τραπεζών, σε συνδυασμό με το πρόβλημα ρευστότητας που αντιμετώπιζαν, οδήγησαν αρκετές από αυτές σε κατάρρευση και άλλες να χρειαστούν κρατική στήριξη προκειμένου να συνεχίσουν τη λειτουργία τους.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα εξής:

- Στις 10 Σεπτεμβρίου 2008 η Lehman Brothers ανακοίνωσε τεράστιες απώλειες για το τελευταίο τρίμηνο και έπειτα από ένα πενθήμερο αγωνιάδους αναζήτησης αγοραστή, αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση τη Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου. Ήταν η πρώτη μεγάλη τράπεζα που χρεοκοπούσε.
- Την ίδια μέρα, στις 15 Σεπτεμβρίου, η Bank of America ανακοίνωσε την εξαγορά της Merrill Lynch για 50 δις δολάρια.

Έτσι, μέσα σε ένα Σαββατοκύριακο δύο από τις μεγαλύτερες επενδυτικές τράπεζες του κόσμου έπαψαν να υπάρχουν. Η χρεοκοπία της Lehman εξαφάνισε την όποια λίγη εμπιστοσύνη είχε μείνει στη διατραπεζική αγορά και τα επιτόκια εκτοξεύτηκαν σε ιστορικά υψηλά.

- Οι μόνες δύο μεγάλες επενδυτικές αμερικανικές τράπεζες που είχαν απομείνει, οι Goldman Sachs και Morgan Stanley, μετατράπηκαν στις 22 Σεπτεμβρίου σε

εμπορικές προκειμένου να αποκτήσουν απρόσκοπτη πρόσβαση σε χρηματοδότηση από την Fed.

- Στις 25 Σεπτεμβρίου 2008 η Washington Mutual με συνολικά στοιχεία ενεργητικού αξίας 328 δις δολάρια (η έκτη μεγαλύτερη τράπεζα των ΗΠΑ) κλείνει και πωλείται στην JPMorgan Chase.
- Το ίδιο σκηνικό παρατηρείται και στην Ευρώπη. Η Fortis, ο πολυεθνικός τραπεζικός και ασφαλιστικός γίγαντας, διασπάται και εν μέρει κρατικοποιείται τον Οκτώβριο του 2008. Το ίδιο συμβαίνει και με την αγγλική Bradford & Bingley και με την βελγογαλλική Dexia.
- Στα τέλη Σεπτεμβρίου – αρχές Οκτωβρίου του 2008 οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες της Ισλανδίας, η Kaupthing, η Glitnir και η Landsbanki (η οποία λειτουργούσε ως Icesave στην Νορβηγία και το Ην.Βασίλειο) πτώχευσαν και τέθηκαν υπό καθεστώς ελέγχου από την Ισλανδική Αρχή Χρηματοοικονομικής Εποπτείας. Οι ισλανδικές τράπεζες είχαν θυγατρικές εκτός συνόρων της Ισλανδίας και είχαν προσελκύσει καταθέσεις. Η χρεοκοπία αυτή δημιούργησε κρίση στις σχέσεις της χώρας με τις χώρες δραστηριοποίησης των τραπεζών της, για το αν και πως θα αποζημιώνονταν οι πελάτες τους στο εξωτερικό. Η διαμάχη συνεχίστηκε μέχρι και τις αρχές του 2011.

2.5 Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα

Τα τελευταία δέκα χρόνια το κυπριακό τραπεζικό σύστημα έχει μεγεθυνθεί με ταχύτερους ρυθμούς από τα πλείστα τραπεζικά συστήματα στην Ευρώπη. Το 2012 ήταν 8-9 φορές μεγαλύτερο από ότι η κυπριακή οικονομία, ενώ το 2001 ήταν 4 φορές μεγαλύτερο. Συγκεκριμένα, το ενεργητικό της Τράπεζας Κύπρου αντιστοιχούσε στο 248% του ΑΕΠ, της Λαϊκής Τράπεζας στο 237% και της Ελληνικής Τράπεζας στο 47%.

Για να αντιληφθούμε το πόσο μεγάλο ήταν το μέγεθος του τραπεζικού συστήματος μας φτάνει να το συγκρίνουμε με κάποια από τον διεθνή χώρο. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα το ενεργητικό της Εθνικής Τράπεζας αντιστοιχεί με το 50% του ελληνικού ΑΕΠ και στη Μεγάλη Βρετανία της HSBC με το 110% του βρετανικού ΑΕΠ. Μόνο η

UBS έχει πιο μεγάλα μεγέθη σε αναλογία με την ελβετική οικονομία από ότι οι δύο μεγάλες κυπριακές τράπεζες⁸.

Ενδεικτικά του μεγέθους του τραπεζικού μας συστήματος είναι τα εξής⁹:

- Έκθεση στην Ελλάδα
 - Καθαρά δάνεια ύψους 20 δις ευρώ (115% του ΑΕΠ)
 - Καταθέσεις ύψους 12.5 δις ευρώ (70% του ΑΕΠ)
- Έκθεση στην κυπριακή αγορά ακινήτων και στον κατασκευαστικό τομέα
 - Δάνεια ύψους 10+ δις ευρώ (60+% του ΑΕΠ)
- Εξάρτηση από καταθέσεις (κυρίως βραχυπρόθεσμες) μη κατοίκων Κύπρου
 - Καταθέσεις ύψους 27.4 δις ευρώ (39% των συνολικών καταθέσεων)

Η αγορά από τις κυπριακές τράπεζες ομολόγων του ελληνικού δημοσίου της τάξης πέραν των 5 δις ευρώ¹⁰ κατά τη διάρκεια του 2009 και 2010, εν μέσω κρίσης και ενώ οι ενδείξεις για την πορεία της ελληνικής οικονομίας ήταν έντονα αρνητικές, αποτέλεσε το χαριστικό πλήγμα για τον κυπριακό τραπεζικό τομέα και καθόρισε αρνητικά την πορεία της κυπριακής οικονομίας για αρκετά μεγάλη περίοδο. Η κίνηση αυτή των τραπεζών για την αγορά των ελληνικών ομολόγων δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν ένα απομονωμένο γεγονός, σαν μια λανθασμένη επενδυτική απόφαση αλλά σαν το επιστέγασμα της νοοτροπίας, του τρόπου λειτουργίας και της δομής του τραπεζικού συστήματος στην Κύπρο. Αποτέλεσε μια κερδοσκοπική κίνηση με σκοπό το γρήγορο και εύκολο κέρδος. Κίνηση η οποία εμπειριείχε τεράστιο ρίσκο. Με άλλα λόγια, τα διευθυντικά στελέχη και τα διοικητικά συμβούλια των κυπριακών τραπεζών θέλησαν να εκμεταλλευτούν τις συνθήκες κρίσης και την αρνητική πορεία της ελληνικής οικονομίας, όπου τα επιτόκια είχαν εκτοξευτεί στα ύψη, για να ενισχύσουν ακόμη πιο πολύ την κερδοφορία τους.

Τα νέα σκληρά μέτρα λιτότητας του μνημονίου 2 στην Ελλάδα και το κούρεμα των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου που ανήλθε στο 70% της ονομαστικής τους αξίας, είχαν ως αποτέλεσμα μέσα σε ένα χρόνο οι τρεις κυπριακές τράπεζες να χάσουν 4,4 δις ευρώ ή το 26% του κυπριακού ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα αυτών των ζημιών τα κεφάλαια των κυπριακών τραπεζών είχαν μειωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε τέθηκε θέμα

⁸ Πηγή: The Banker – Στοιχεία 2011

⁹ http://www.stockwatch.com.cy/media/announce_pdf/Nov06_2012_ConstantinosStefanou

¹⁰ Τράπεζα Κύπρου 2,1 δις ευρώ, Λαϊκή Τράπεζα 3,1 δις ευρώ και Ελληνική Τράπεζα 110 εκατομμύρια ευρώ

επιβίωσης τους. Οι προσπάθειες τους για άντληση ιδιωτικών κεφαλαίων μέχρι τις 30 Ιουνίου 2012, καταληκτική ημερομηνία η οποία είχε καθοριστεί από την Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή ως περίοδος κατά την οποία οι τράπεζες θα έπρεπε να εκπληρώσουν ικανοποιητική κεφαλαιοποίηση, όπως αναμενόταν δεν απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετώπιζε η Λαϊκή Τράπεζα η οποία είχε επενδύσει και τα περισσότερα χρήματα σε ελληνικά ομόλογα. Ο συνολικός δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας της τράπεζας, με ημερομηνία αναφοράς την 31 Μαρτίου 2012, ανερχόταν σε 4.05% και συνεπώς υπολειπόταν σημαντικά μέχρι το 8% που απαιτείτο ως ελάχιστο με βάση τις σχετικές οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και έναντι του ελαχίστου ορίου του 9% για τα βασικά πρωτοβάθμια κεφάλαια που είχε τεθεί από την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών και το οποίο έπρεπε να διασφαλιστεί μέχρι τις 30 Ιουνίου. Το ποσό που χρειαζόταν η τράπεζα για αύξηση του κεφαλαίου της ανερχόταν σε 1,8 δις ευρώ. Αφού οι προσπάθειες για άντληση ιδιωτικών κεφαλαίων δεν είχαν καρποφορήσει, η κυβέρνηση αποφάσισε την στήριξη της τράπεζας με το ποσό του 1,8 δις (10% του ΑΕΠ) το οποίο χρειαζόταν. Η κρατική αυτή στήριξη, είχε επιπλέον δημοσιονομικές επιπτώσεις και οδήγησε την αύξηση του δημοσίου χρέους από 71% σε 81% του ΑΕΠ.

Έτσι, στις 27 Ιουνίου η κυπριακή κυβέρνηση αποτάθηκε στο μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ΔΝΤ για οικονομική στήριξη, προκειμένου να αποτρέψει την κατάρρευση των τραπεζών. Στις 2 Ιουλίου η Τρόικα έφτασε στην Κύπρο και άρχισε συνομιλίες για τη συναρμολόγηση δανειακής σύμβασης. Ύστερα από εντατικές διαβουλεύσεις, η Τρόικα ετοίμασε το πρώτο προσχέδιο μνημονίου και στις 26 Ιουλίου το παράδωσε στον πρόεδρο της Δημοκρατίας Δημήτρη Χριστόφια, ο οποίος όμως το απέρριψε. Σχεδόν τρεις μήνες μετά την παραλαβή της αξιολόγησης από την Τρόικα, η κυβέρνηση της έστειλε τις αντιπροτάσεις της και ανάμενε πλέον από αυτήν να ορίσει την ημερομηνία καθόδου της στην Κύπρο για έναρξη της διαπραγμάτευσης. Τελικά αυτό έγινε στις αρχές Νοεμβρίου. Μετά από ολόήμερες συζητήσεις, στις 22 Νοεμβρίου αναχώρησε από την Κύπρο χωρίς συμφωνία για το μνημόνιο. Μετά από αυτήν την εξέλιξη, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε την άμεση διακοπή στην παραχώρηση έκτακτης ρευστότητας στις κυπριακές τράπεζες.

Εν όψει των επικείμενων προεδρικών εκλογών του Φεβρουαρίου, καμία απόφαση δεν πάρθηκε. Έτσι, μετά το τέλος του Eurogroup στις 21 Ιανουαρίου, ο πρόεδρος του Ζαν Κλοντ Γιούνκερ ανακοίνωσε «αφού λάβαμε διαβεβαιώσεις ότι οι βραχυπρόθεσμες χρηματοδοτικές ανάγκες της Κύπρου είναι καλυμμένες, θεωρήσαμε ότι η στόχευση της συμφωνίας επί ενός προγράμματος μετά τις επερχόμενες εκλογές στην Κύπρο θα εξυπηρετούσε καλύτερα την εθνική ιδιοκτησία. Ως εκ τούτου αναμένουμε ότι η τελική συμφωνία επί ενός προγράμματος μπορεί να επιτευχθεί τον Μάρτιο.»

Έτσι φτάσαμε στον Μάρτιο, και αφού προηγουμένως είχε εκλεγεί νέος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ο κ. Νίκος Αναστασιάδης. Στις 16 Μαρτίου 2013 επήλθε συμφωνία μεταξύ της κυπριακής κυβέρνησης και της Τρόικας ότι το ποσό ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών το οποίο χρειαζόταν ανερχόταν σε 10 δις ευρώ. Αποφασίστηκε ακόμη να αντληθούν 5,8 δις ευρώ με φορολόγηση – κούρεμα καταθέσεων στις κυπριακές τράπεζες. Το κούρεμα ορίστηκε στο 6,7% για καταθέσεις έως 100.000 ευρώ και 9.9% για καταθέσεις άνω των 100.000 ευρώ. Η συμφωνία αυτή, όμως, απορρίφθηκε από το κυπριακό κοινοβούλιο στις 9 Μαρτίου με 36 ψήφους κατά, 19 αποχές και μια απουσία.

Στις 25 Μαρτίου οι Υπουργοί Οικονομικών κατέληξαν σε καινούργιο σχέδιο, το οποίο και τελικά ψηφίστηκε. Με βάση αυτό το σχέδιο συμφωνήθηκαν τα εξής:

1. Η Λαϊκή Τράπεζα θα πρέπει να εκκαθαριστεί άμεσα, με την πλήρη συμμετοχή των ιδίων κεφαλαίων, των κατόχων ομολόγων και των ανασφάλιστων καταθετών.
2. Η Λαϊκή Τράπεζα θα χωριστεί σε μια καλή τράπεζα και μια κακή τράπεζα. Η κακή τράπεζα με την πάροδο του χρόνου θα εκκαθαριστεί.
3. Η καλή τράπεζα θα ενσωματωθεί στην Τράπεζα Κύπρου. Τα 9 δις ευρώ τα οποία είχε αντλήσει από τον ΕΛΑ η Λαϊκή Τράπεζα θα μεταφερθούν στην Τράπεζα Κύπρου. Οι ανασφάλιστες καταθέσεις της Τράπεζας Κύπρου θα παραμείνουν παγωμένες έως ότου πραγματοποιηθεί η ανακεφαλαιοποίηση.
4. Στην Τράπεζα Κύπρου η ανακεφαλαιοποίηση θα γίνει μέσω μετατροπής καταθέσεων σε ίδια κεφάλαια που θα αφορά τις ανασφάλιστες καταθέσεις με την πλήρη συμμετοχή και των ιδίων κεφαλαίων και των κατόχων ομολόγων.
5. Η μετατροπή θα είναι τέτοια ώστε ένας λόγος κεφαλαίου 9% να εξασφαλίζεται στο τέλος του προγράμματος.

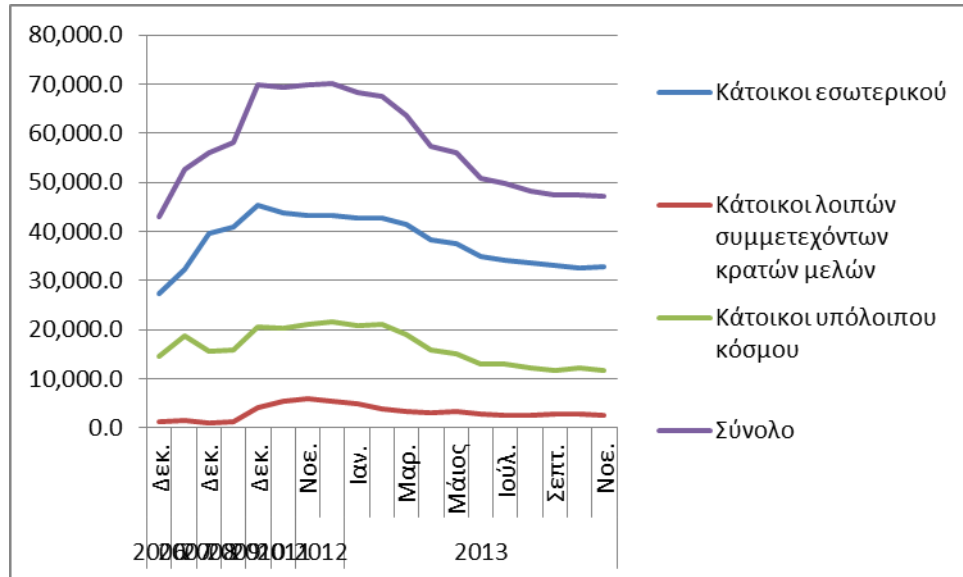
6. Όλοι οι ασφαλισμένοι καταθέτες σε όλες τις τράπεζες θα πρέπει να προστατεύονται πλήρως, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

7. Τα χρήματα του προγράμματος (έως 10 δις ευρώ) δεν θα χρησιμοποιηθούν για την ανακεφαλαιοποίηση της Λαϊκής και της Τράπεζας Κύπρου.

Η Ευρωμάδα ήταν πεπεισμένη ότι αυτή η λύση ήταν ο καλύτερος δρόμος προς τα εμπρός για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και της συνολικής σταθερότητας του κυπριακού οικονομικού συστήματος.

Η εικόνα, όμως, που τόσα χρόνια η Κύπρος είχε χτίσει, μιας Κύπρου σταθερής και ευημερούσας καταστράφηκε. Η Κύπρος ως κέντρο προσφοράς υπηρεσιών στις διεθνείς εταιρείες δέχθηκε σοβαρό πλήγμα και οι επιπτώσεις στην κυπριακή οικονομία ήταν ανάλογες. Διεθνώς θεωρούν ότι χρεοκοπήσαμε και θα χρειαστεί τεράστια προσπάθεια για να μπει ξανά η χώρα στο δρόμο της ανάπτυξης και να κερδίσει την χαμένη εμπιστοσύνη.

Ακόμη και η εμπιστοσύνη των ίδιων των Κυπρίων έχει κλονιστεί. Από τον Μάρτη παρατηρείται μια συνεχής εκροή καταθέσεων. Αυτό φαίνεται καθαρά στο διάγραμμα που ακολουθεί:¹¹

Τη μικρότερη εκροή για το 2013 παρουσίασαν οι καταθέσεις στο τραπεζικό σύστημα τον Νοέμβριο, σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας. Οι καταθέσεις υποχώρησαν κατά 138,5 εκ. ευρώ στα 46,17 δις ευρώ από 47,31 δις που ήταν τον

¹¹ http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=9837&lang=gr

Οκτώβριο του 2013. Θετικό στοιχείο αποτελεί η αύξηση των καταθέσεων των κατοίκων εσωτερικού, οι οποίες παρουσίασαν άνοδο κατά 374 εκ. ευρώ και ανήλθαν στα 32,86 δις. Τη μικρότερη μείωση παρουσίασαν οι καταθέσεις των κατοίκων των υπόλοιπων χωρών της ευρωζώνης, οι οποίες υποχώρησαν κατά 44,1 εκ. στα 2,63 δις ευρώ από 2,68 δις τον Οκτώβριο. Οι καταθέσεις κατοίκων χωρών εκτός ευρωζώνης υποχώρησαν τον Νοέμβριο κατά 468,4 εκ. στα 11,67 δις από 12,11 δις τον Οκτώβριο. Σημειώνεται ότι οι καταθέσεις των τρίτων χωρών είχαν αυξηθεί τον Οκτώβριο κατά 406 εκ. ευρώ.

Σε ετήσια βάση, οι συνολικές καταθέσεις παρουσιάζουν μείωση κατά 22.6% , ποσοστό που περιλαμβάνει το κούρεμα καταθέσεων στην Τράπεζα Κύπρου και στην Λαϊκή Τράπεζα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 Μέτρα και τρόποι αντιμετώπισης οικονομικής κρίσης

Υπό το βάρος της τρέχουσας παγκόσμιας κρίσης, αναζητούνται λύσεις τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Λύσεις οι οποίες θα αποτελέσουν το έναυσμα για την αντιστροφή του δυσμενούς κλίματος και θα βοηθήσουν την παγκόσμια οικονομία να εισέλθει ξανά σε αναπτυξιακή τροχιά. Οι προτεινόμενες λύσεις θα πρέπει να συνδέονται με τα αίτια της υφιστάμενης κρίσης και να στοχεύουν στην αποφυγή παρόμοιων στρατηγικών που οδήγησαν την παγκόσμια οικονομία σε ανισορροπία.

3.1.1 Ανάγκη για αυξημένη εποπτεία

Ένα θέμα το οποίο βρίσκεται στο επίκεντρο του προβλήματος είναι η εποπτεία και η ρύθμιση του τραπεζικού τομέα. Μέχρι τώρα η ευθύνη της ρύθμισης ανήκε εξολοκλήρου στην Κεντρική Τράπεζα. Οι πρόσφατες ελλείψεις όμως θα ήταν προτιμότερο να αντιμετωπιστούν με τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης εποπτικής αρχής. Αν και οι φωνές που ζητούν μια πανευρωπαϊκή εποπτική αρχή και τραπεζική ένωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση πληθαίνουν, θα πρέπει να αναμένουμε ότι αυτή θα είναι μια αργή οδός που θα αποδώσει σε βάθος χρόνου. Αντί αυτού, η δημιουργία εθνικής εποπτικής αρχής θα έστελνε ένα ουσιαστικό μήνυμα προς τους οίκους αξιολόγησης και στους ξένους επενδυτές που έχουν την οικονομία συνεχών κάτω απ' το μικροσκόπιο.

Επιπλέον, όχι μόνο θα πρέπει να αλλάξει η δομή της εποπτείας, αλλά επίσης θα πρέπει να επανεξεταστούν οι στόχοι της. Η πρόσφατη κρίση υποδεικνύει ότι η μεταφορά της εποπτείας από τα εσωτερικά όργανα των τραπεζών στο κράτος τα τελευταία 30 χρόνια, δεν έχει καταφέρει να αποθαρρύνει τις κακές πρακτικές μερικών τραπεζών. Αντιθέτως, σε πολλές περιπτώσεις τις χειροτέρευσε, καθώς με τη μεταφορά της εποπτείας συνεπάγεται και μεταφορά της ευθύνης από τις τράπεζες στις εποπτικές αρχές. Η παρούσα μορφή ενθαρρύνει τις ατασθαλίες και δεν αποθαρρύνει την εμπλοκή σε σκάνδαλα.

Ως εκ τούτου η αλλαγή στην εποπτεία πρέπει να συμπεριλαμβάνει αυτό που ο Βρετανός οικονομολόγος John Kay ονομάζει “Narrow Banking”, δηλαδή τη

δημιουργία τραπεζών που διέπονται από αυστηρά κριτήρια για εξυπηρέτηση των καταναλωτών και παράλληλα ξεχωριστών επενδυτικών τραπεζών που να είναι αυτοελεγχόμενες. Στις αυτοελεγχόμενες η εποπτεία πρέπει να είναι εσωτερική πρακτική και αναπόσπαστο μέρος των τραπεζών, ενώ τυχόν εξωτερικές ρυθμίσεις πρέπει να είναι απλές, συγκεκριμένες και αποτελεσματικές. Για παράδειγμα, θα πρέπει να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά σημαντικών προσώπων, όπως CEOs, διευθυντών και άλλων ατόμων που βρίσκονται σε καίριες θέσεις, έτσι ώστε η ευθύνη να γίνεται προσωπική και η πίεση για σωστές πρακτικές να ασκείται από πάνω προς τα κάτω στον οργανισμό, από τη διοίκηση προς τους υπαλλήλους.

3.1.2 Βασιλεία III

Ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, την Κυριακή 13 Σεπτεμβρίου 2010 επήλθε νέα τροποποίηση στη Βασιλεία II, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή σταδιακά από τον Ιανουάριο του 2013 έως τον Ιανουάριο του 2019. Η νέα αυτή συμφωνία, πρακτικά σχεδόν τριπλασιάζει τα κεφαλαιουχικά αποθέματα τα οποία θα πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες.

Στις 16 Δεκεμβρίου 2010, η Επιτροπή της Βασιλείας υιοθέτησε και δημοσίευσε δύο σημαντικές εκθέσεις με τίτλο:

- “Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems”
- “Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring”

Οι δύο εν λόγω εκθέσεις είναι γνωστές ως το κανονιστικό πλαίσιο της Βασιλείας III και αποτελούν πρόταση αντιμετώπισης στην κρίση. Μέσω των διατάξεων τους καθιερώθηκε ένα νέο διεθνές κανονιστικό πλαίσιο για τις διεθνές τράπεζες, με αναθεώρηση του ισχύοντος πλαισίου. Σκοπός της αναθεώρησης ήταν η ενδυνάμωση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος διεθνώς, μέσω:

- αφενός μεν της ενίσχυσης της μικρο-προληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης στη λειτουργία των τραπεζών, με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας τους σε περιόδους έντασης, και
- αφετέρου της αντιμετώπισης μέσω μακρο-προληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης, του συστημικού κινδύνου που μπορεί να εκδηλωθεί στο σύνολο του τραπεζικού (και γενικά του χρηματοπιστωτικού) συστήματος

Οι διατάξεις της Βασιλείας III μπορούν να καταταγούν σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι διατάξεις μέσω των οποίων επήλθαν τροποποιήσεις σε διατάξεις του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου που διέπει την κεφαλαιακή επάρκεια των διεθνών τραπεζών (δηλαδή της Βασιλείας II), καθώς και προσθήκες σε αυτό. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι διατάξεις με τις οποίες καθιερώθηκαν «καινοτόμα στοιχεία», οι οποίες διακρίνονται περαιτέρω σε εκείνες μέσω των οποίων καθιερώθηκαν οι νέοι κανόνες μικροπροληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης στη λειτουργία των τραπεζών και σε εκείνες με τις οποίες καθιερώθηκαν κανόνες μακροπροληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης.

Όλες οι διατάξεις του νέου κανονιστικού πλαισίου άρχισαν να εφαρμόζονται σταδιακά από την 1^η Ιανουαρίου 2013 με καταληκτική ημερομηνία πλήρους εφαρμογής την 1^η Ιανουαρίου 2019.

Με στόχο την αποφυγή της εμφάνισης του φαινομένου υπερβολικής μόχλευσης στο μέλλον, με διατάξεις της Βασιλείας III καθιερώθηκε ένας απλός συντελεστής μόχλευσης, ο οποίος δεν βασίζεται στον κίνδυνο και θα εφαρμόζεται συμπληρωματικά προς τις απαιτήσεις κεφαλαιακής επάρκειας.

Με το νέο κανονιστικό πλαίσιο καθιερώθηκαν επίσης για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο δύο συντελεστές ρευστότητας των τραπεζών (liquidity ratios):

1. ένας βραχυχρόνιος, ο «συντελεστής κάλυψης ρευστότητας», μέσω του οποίου επιδιώχθηκε η διασφάλιση της ύπαρξης επαρκών, υψηλής ποιότητας ρευστοποιήσιμων στοιχείων του ενεργητικού, ώστε να καλύπτονται ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις
2. ένας μακροχρόνιος, ο «συντελεστής καθαρής σταθερής χρηματοδότησης», μέσω του οποίου επιδιώχθηκε η αντιμετώπιση του προβλήματος που απορρέει από τον ετεροχρονισμό στη ρευστοποιησιμότητα στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού του ισολογισμού των τραπεζών.

3.1.3 Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (European Banking Authority)¹²

Η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EAT) είναι ανεξάρτητη αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιφορτισμένη με το έργο της εξασφάλισης αποτελεσματικού και συνεκτικού επιπέδου προληπτικής ρύθμισης και εποπτείας στο σύνολο του

¹² <http://www.eba.europa.eu>

ευρωπαϊκού τραπεζικού τομέα. Συνολικοί στόχοι της είναι η διατήρηση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας στην ΕΕ και η διασφάλιση της ακεραιότητας, της αποδοτικότητας και της εύρυθμης λειτουργίας του τραπεζικού τομέα.

Η EAT είναι ανεξάρτητη αρχή, αλλά λογοδοτεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Κύριο καθήκον της EAT είναι να συμβάλλει, μέσω της θέσπισης δεσμευτικών τεχνικών προτύπων και κατευθυντήριων γραμμών, στη δημιουργία του ευρωπαϊκού ενιαίου εγχειριδίου κανόνων στον τραπεζικό τομέα. Στόχος του ενιαίου εγχειριδίου κανόνων είναι η παροχή ενός ενιαίου συνόλου εναρμονισμένων εποπτικών κανόνων για τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα σε ολόκληρη την ΕΕ, οι οποίοι θα συμβάλλουν στη δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού και θα παρέχουν υψηλή προστασία σε καταθέτες, επενδυτές και καταναλωτές.

Η EAT διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην προώθηση της σύγκλισης των εποπτικών πρακτικών, ώστε να διασφαλίζεται εναρμονισμένη εφαρμογή των εποπτικών κανόνων. Αποστολή της EAT είναι επίσης να αξιολογεί τους κινδύνους και τα τρωτά σημεία στον τραπεζικό τομέα της ΕΕ μέσω, ειδικότερα, τακτικών εκθέσεων εκτίμησης κινδύνων και πανευρωπαϊκών προσομοιώσεων ακραίων καταστάσεων.

Άλλα καθήκοντα τα οποία περιλαμβάνονται στην αποστολή της EAT είναι η διερεύνηση της ανεπαρκούς εφαρμογής της νομοθεσίας της ΕΕ από τις εθνικές αρχές, η λήψη αποφάσεων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, η μεσολάβηση σε διαφωνίες μεταξύ αρμόδιων αρχών σε διασυνοριακές καταστάσεις, καθώς και η παροχή ανεξάρτητων συμβουλών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο ή στην Επιτροπή.

Στο πλαίσιο της διασφάλισης της εκτέλεσης των καθηκόντων και της αποστολής της EAT με αποτελεσματικότητα και διαφάνεια, όλα τα παραδοτέα που καταρτίζει η Αρχή συζητούνται σε τεχνικές ομάδες εργασίας και μόνιμες επιτροπές, στις οποίες οι εθνικές αρχές μπορούν να συνεισφέρουν την άποψη τους. Επίσης, για την εκτέλεση της αποστολής της η EAT συνεργάζεται συχνά με άλλα όργανα και οργανισμούς.

Όπου αρμόζει, διενεργούνται ανοικτές διαβουλεύσεις με το κοινό σχετικά με κανονιστικά προϊόντα, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι συμφεροντούχοι και όλοι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να συνεισφέρουν τις απόψεις τους σχετικά με μελλοντικά τραπεζικά πρότυπα και κατευθυντήριες γραμμές.

Η Αρχή ζητεί επίσης σχόλια και συμβουλές από την ομάδα τραπεζικών συμφεροντούχων, ένα όργανο το οποίο συστάθηκε με τον κανονισμό της ΕΑΤ για τη διευκόλυνση των διαβουλεύσεων με τους συμφεροντούχους. Τέλος, όπου κρίνεται σκόπιμο, η ΕΑΤ διενεργεί ανάλυση κόστους – οφέλους σχετικά με όλες τις προτάσεις. Τα τελικά προϊόντα εγκρίνονται, κατόπιν ψηφοφορίας, από το συμβούλιο εποπτών.

3.2 Εισηγήσεις για αντιμετώπιση οικονομικής κρίσης από τις κυπριακές τράπεζες

Το 2013 έθεσε την Κύπρο στο προσκήνιο του διεθνούς οικονομικού ενδιαφέροντος λόγω της πρωτοφανούς απόφασης του Eurogroup του περασμένου Μαρτίου για κούρεμα των καταθέσεων. Η απόφαση αυτή σε συνδυασμό με την συνομολόγηση του μνημονίου με την Τρόικα έπληξαν σοβαρότατα το τραπεζικό σύστημα, προκάλεσαν σοκ στην οικονομία και έβαλαν την Κύπρο σε πορεία χρηματοπιστωτικής αναδιοργάνωσης, δημοσιονομικής εξυγίανσης αλλά και βαθιάς οικονομικής ύφεσης.

3.2.1 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούν τεράστιο πρόβλημα καθότι εγκυμονούν σοβαρούς οικονομικούς και κοινωνικούς κινδύνους, όπως για παράδειγμα είναι η εκποίηση της πρώτης κατοικίας σημαντικού αριθμού Κυπρίων πολιτών, η αλλοίωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των περιουσιών λόγω απόκτησης μεγάλων εκτάσεων γης από αλλοδαπούς και οι συνέπειες από την ενδεχόμενη πρόσθετη ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Το 2012 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανήλθαν στο 22% του συνόλου, ενώ το 2013 αναμενόταν να αυξηθούν σημαντικά (πέρα του 40%).

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες ως ακολούθως:

1. Στις τεράστιες δανειοδοτήσεις, οι οποίες είναι ολίγες. Αυτές εξασφαλίζονται από μεγάλα ακίνητα τα οποία είναι ελκυστικά σε ξένους επενδυτές και ως εκ τούτου μπορούν να εκποιηθούν ευκολότερα. Η εξαγορά και η εκμετάλλευση τους από ξένους επενδυτές θα συμβάλει γρήγορα και ουσιαστικά στην επανεκκίνηση της οικονομίας και την απομόγχευση των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών.
2. Στις μικρές δανειοδοτήσεις, οι οποίες είναι πολλές. Αυτές ως επί το πλείστον εξασφαλίζονται από προσωπικά περιουσιακά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένης της

πρώτης κατοικίας. Όσες από αυτές κρίνονται βιώσιμες θα πρέπει να τύχουν διακανονισμού που να περιλαμβάνει περίοδο χάριτος ή και επιμήκυνση της περιόδου αποπληρωμής.

3.2.2 Υπερδανεισμός νοικοκυριών και επιχειρήσεων

Ο υπερδανεισμός των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών αναμένεται να επιφέρει περαιτέρω επιδείνωση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια λόγω της μείωσης του κύκλου εργασίας των επιχειρήσεων και των εισοδημάτων των νοικοκυριών αντίστοιχα. Τον Οκτώβριο του 2013 ο επιχειρηματικός δανεισμός ανήλθε στα 37 δις ευρώ (226% του ΑΕΠ), ενώ ο προσωπικός δανεισμός στα 25 δις ευρώ (152% του ΑΕΠ). Τα ποσοστά αυτά κατατάσσουν την Κύπρο στην πρώτη θέση στην ΕΕ. Τα εν λόγω ποσοστά αναμένεται να αυξηθούν περαιτέρω μέσα στο 2014 λόγω επιδείνωσης τόσο στην ικανότητα αποπληρωμής όσο και στη συρρίκνωση του ΑΕΠ.

Θα πρέπει να διαφυλαχθεί νομοθετικά τόσο η κατοχύρωση της πρώτης κατοικίας μέχρι ενός ποσού όσο και η αποφυγή αλλοίωσης του ιδιοκτησιακού καθεστώσ των περιουσιών. Λόγω της έλλειψης ρευστότητας των κυπριακών τραπεζών αλλά και της αδύναμης οικονομικής θέσης των κυπριακών επιχειρήσεων και νοικοκυριών, οι προς εκποίηση περιουσίες πιθανότατα θα περιέλθουν στα χέρια αλλοδαπών.

3.2.3 Ανάκτηση εμπιστοσύνης και προσέλκυση νέων καταθέσεων

Μετά το κούρεμα του Μαρτίου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα παρατηρείται έλλειψη εμπιστοσύνης με αποτέλεσμα την εκροή καταθέσεων και την αδυναμία προσέλκυσης νέων.

Παρόλο που στο πλαίσιο μιας υγιούς οικονομίας και σύμφωνα με τις κεφαλαιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στη διακίνηση κεφαλαίων, εντούτοις, κρίνεται ότι υπό τις υπάρχουσες περιστάσεις, τα περιοριστικά μέτρα στη διακίνηση κεφαλαίων είναι σημαντικό να παραμείνουν μέχρις ότου βελτιωθεί η εμπιστοσύνη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και επανέλθει η οικονομία σε ομαλούς ρυθμούς λειτουργίας. Τυχόν άρση των περιοριστικών μέτρων στην παρούσα φάση χωρίς τις κατάλληλες ασφαλιστικές δικλίδες θα επιφέρει ραγδαία εξαγωγή καταθέσεων και πρόσθετες ανάγκες στήριξης από τον ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Οποιαδήποτε άρση των περιοριστικών μέτρων θα πρέπει να

γίνει σε συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με παροχή απρόσκοπτης ρευστότητας για όσο καιρό χρειαστεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τελευταία χρόνια, η κυπριακή οικονομία επηρεάστηκε σημαντικά από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Τα οικονομικά δεδομένα, όμως, επιδεινώθηκαν δραματικά μετά τα γεγονότα του περασμένου Μαρτίου, όταν κατέστη αναγκαία η διάσωση του τραπεζικού συστήματος και η αντιμετώπιση της συνακόλουθης κρίσης δημοσίου χρέους.

Οι αποφάσεις του Eurogroup έχουν επιφέρει ένα πολύ μεγάλο πλήγμα στην αξιοπιστία του κυπριακού τραπεζικού συστήματος κυρίως λόγω του τρόπου και της μεθόδου που επιλέχθηκε (κούρεμα καταθέσεων) για την αναδιάρθρωση και ανακεφαλαιοποίηση κάποιων τραπεζικών ιδρυμάτων. Η πιο πάνω επιλογή οδήγησε σε αύξηση των καθυστερήσεων, μείωση τραπεζικών εργασιών, μείωση κερδοφορίας και απώλεια κεφαλαίων. Η πιστωτική στενότητα και η κατάρρευση των συνθηκών ρευστότητας που δημιουργήθηκαν «μόλυναν» τη δημοσιονομική διαχείριση και τη βιωσιμότητα του χρέους λόγω της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και με δημοσίους πόρους. Η επιδίωξη, λοιπόν, δημοσιονομικής πειθαρχίας και τραπεζικής φερεγγυότητας είναι εκ των ων ουκ άνευ, για να μην μπαίνει μια χώρα στο στόχαστρο των αγορών αλλά και των μνημονίων.

Η μέχρι σήμερα καλή πορεία εφαρμογής των μέτρων αναδιάρθρωσης του μνημονίου και η αποφασιστικότητα της κυπριακής κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει, είχαν ως αποτέλεσμα την επιτυχή ολοκλήρωση της εξέτασης της κυπριακής οικονομίας από την Τρόικα και την πρόσφατη αναβάθμιση της δανειοληπτικής ικανότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης.

Αυτό που χρειάζεται, όμως, παράλληλα και συμπληρωματικά με την εφαρμογή του μνημονίου, είναι να υιοθετηθεί ένα αναπτυξιακό σχέδιο οικονομικής πολιτικής που θα στηρίζεται σε ένα «φιλικό» προς την επιχειρηματικότητα θεσμικό, νομικό και φορολογικό πλαίσιο.

Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την υλοποίηση μιας πιο αποτελεσματικής στρατηγικής εξόδου από την κρίση και θα μας επέτρεπε να αντιμετωπίσουμε καλύτερα τις δυσκολίες της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας, αλλά και να ανταποκριθούμε, όλοι μαζί, με επιτυχία στις προκλήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού.

Με όλα αυτά τα πρωτόγνωρα που ζούμε σήμερα, είναι επιτακτική ανάγκη τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας να εφαρμόσουν με συνέπεια τις αναγκαίες εκείνες μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στη ριζική αναδιάρθρωση και εξυγίανση τους ώστε να διασφαλιστεί η σωστή και συνεπής λειτουργία τους και να αποκατασταθεί έτσι η εμπιστοσύνη των πελατών και των αγορών.

Για να εξέλθουμε από αυτό που σήμερα περιγράφεται ως η μεγαλύτερη κρίση στην ιστορία του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος, οι τράπεζες θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ραγδαίες εξελίξεις που απορρέουν από:

- τις νέες υποχρεωτικές και απαιτητικές εποπτικές οδηγίες αναφορικά με την κεφαλαιοποίηση των τραπεζών και τη διαχείριση των λειτουργικών και πιστωτικών κινδύνων, όπως επίσης και των κινδύνων αγοράς και ρευστότητας τους καθώς και των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης
- την προβλεπόμενη χρηματοοικονομική συρρίκνωση και τη σμίκρυνση του μεγέθους του τραπεζικού συστήματος
- την υλοποίηση της λεγόμενης τραπεζικής ένωσης/εποπτείας και της ευρωπαϊκής εγγύησης καταθέσεων
- τις αυξανόμενες υποχρεώσεις για προσαρμογές και αναβαθμίσεις στον τομέα της τεχνολογίας και πληροφορικής
- την αλλαγή στις προσδοκίες και τις ανάγκες των πελατών μας

Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, οι βασικές προτεραιότητες των τραπεζικών ιδρυμάτων στα επόμενα χρόνια είναι:

- η θωράκιση της κεφαλαιακής επάρκειας τους, η οποία μετά την ανακεφαλαιοποίηση τους (που επιτεύχθηκε από κεφάλαια από την Τρόικα ή από τους καταθέτες με νομοθετική ρύθμιση ή από υφιστάμενους ή νέους μετόχους) θα επιτυγχάνεται κυρίως από την οργανική τους κερδοφορία και την ικανότητα τους να προσελκύσουν ιδιωτικά κεφάλαια
- η σωστή διαχείριση της ρευστότητας τους
- η εξυγίανση του δανειακού τους χαρτοφυλακίου, ιδιαίτερα μέσω της ενεργητικής διαχείρισης των καθυστερήσεων
- ο αυστηρός έλεγχος των λειτουργικών εξόδων

Σημειώνεται ότι όλα αυτά πρέπει να επιτευχθούν σε ένα οικονομικό περιβάλλον με ιδιαίτερα χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Υπό το πρίσμα της σημερινής κατάστασης και λαμβάνοντας υπόψη της νέες εποπτικές οδηγίες για τις πιστωτικές διευκολύνσεις

προς τους πελάτες, επιβάλλεται η αναθεώρηση και επαναπροσδιορισμός της πολιτικής των τραπεζών για την παροχή νέων πιστοδοτήσεων καθώς και τη διαχείριση των υπαρχόντων. Σε περιόδους χρηματοοικονομικής κρίσης η ρευστότητα για νέα δάνεια είναι περιορισμένη. Τα δε υφιστάμενα δάνεια θα χρειαστούν κατά πάσα πιθανότητα εκτεταμένη αναδιάρθρωση. Ως εκ τούτου, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και να προχωρήσουν σε επιχειρηματικές ενέργειες ώστε να δημιουργηθούν πιο ισχυρές και ανταγωνιστικές μονάδες, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα τους.

Η οικονομική κρίση και η επιδείνωση της πιστοληπτικής ικανότητας των δανειοληπτών επιβάλλει στις τράπεζες, σήμερα περισσότερο παρά πότε άλλοτε, να αξιοποιούν τα κεφάλαια και τη ρευστότητα τους παρά πολύ προσεκτικά σε δραστηριότητες για τις οποίες ο κίνδυνος μπορεί να μετρηθεί ανά πάσα στιγμή, λαμβάνοντας μέτρα και εφαρμόζοντας διαδικασίες που θα προστατεύουν αποτελεσματικά, ακόμα και κάτω από ακραίες συνθήκες, την τράπεζα, τους πελάτες και τους μετόχους της.

Είναι γι' αυτό το λόγο, που η εύρυθμη λειτουργία των τραπεζών, πέραν της ισχυρής κεφαλαιακής βάσης και ικανής ρευστότητας, απαιτεί αυστηρές διαδικασίες πιστωτικής πολιτικής, υπό το πρίσμα της σημερινής οικονομικής κατάστασης και συγκυρίας. Οι πρόσφατες οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας που αφορούν στην ενίσχυση των πιστωτικών διαδικασιών (κανόνες χορήγησης νέων δανείων, διαχείριση καθυστερήσεων, υπολογισμός προβλέψεων, ανταλλαγή δεδομένων δανειοληπτών) καθώς και η ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης και του πλαισίου για την καταπολέμηση του ξεπλύματος παράνομου χρήματος διασφαλίζουν ότι στο εγγύς μέλλον το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου θα μπορέσει να ανταποκριθεί και να ανακάμψει.

Παρόλη την αρνητική συγκυρία, η οικονομική πορεία του τόπου αναμένεται να επηρεαστεί θετικά από τις εξελίξεις αναφορικά με την εκμετάλλευση των ενεργειακών αποθεμάτων της χώρας και τα οφέλη από ενδεχόμενη λύση στο Κυπριακό. Είναι πολύ σημαντικό, συνεπώς, να παραμείνουμε αισιόδοξοι και να επιμείνουμε στις προσπάθειες μας για βελτίωση της κατάστασης με θετικό πνεύμα. Η κρίση δημιουργεί νέες ανάγκες, νέα δεδομένα και προσδοκίες. Έχουμε πίστη και εμπιστοσύνη στην κοινωνία της Κύπρου και πιστεύουμε ότι η δημιουργικότητα και η

εργατικότητα που μας χαρακτηρίζουν θα συμβάλλουν στην αλλαγή των δεδομένων και στην ανατροπή του αρνητικού κλίματος.

Πίνακας 1

Μητρώο τραπεζών που λειτουργούν στην Κύπρο

1. ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

1. Cyprus Popular Bank Public Co Ltd
2. Ελληνική Τράπεζα Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ
3. Κυπριακή Τράπεζα Αναπτύξεως Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ
4. Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης
5. Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα Λτδ
6. Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρία Λτδ

2. ΞΕΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

A. ΘΥΓΑΤΡΙΚΕΣ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

I. ΘΥΓΑΤΡΙΚΕΣ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΕΣ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε.

1. Alpha Bank Cyprus Ltd
2. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Κύπρου) Λτδ
3. Emporiki Bank – Cyprus Limited
4. Eurobank Cyprus Ltd
5. Τράπεζα Πειραιώς (Κύπρου) Λτδ

II. ΘΥΓΑΤΡΙΚΕΣ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΕΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

1. RCB BANK LTD
2. Societe Generale Bank-Cyprus Limited
3. USB Bank Plc.

B. ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

I. ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΕΣ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε.

1. Alpha Τράπεζα Α.Ε.
2. AS Exprobank
3. Baltikums Bank AS
4. Banque SBA
5. Barclays Bank PLC
6. Central Cooperative Bank PLC

7. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
8. First Investment Bank Ltd
9. Joint Stock Company “Trasta Komercbanka”
10. Saxo Bank A/S

II. ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΞΕΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΕΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

1. Arab Jordan Investment Bank SA
2. Bank of Beirut SAL
3. BankMed s.a.l.
4. Banque BEMO SAL
5. BBAC SAL
6. BLOM Bank SAL
7. Byblos Bank SAL
8. Credit Libanais SAL
9. FBME Bank Ltd
10. IBL Bank sal
11. Jordan Ahli Bank plc
12. Jordan Kuwait Bank PLC
13. Lebanon and Gulf Bank SAL
14. Open joint-stock company AvtoVAZbank
15. OJSC Promsvyazbank
16. Privatbank Commercial Bank

3. ΓΡΑΦΕΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ

1. Atlasmont Banka A.D.

Πίνακας 2

ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΙΣ 28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2013

	<u>ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ</u>	<u>Μερίδιο τράπεζας</u>
	<u>€000</u>	<u>%</u>
ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΤΔ	17,105,819	25.35%
CYPRUS POPULAR BANK PUBLIC CO LTD	8,462,402	12.54%
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ	7,013,663	10.40%
ALPHA BANK CYPRUS LTD	2,465,365	3.65%
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΚΥΠΡΟΥ) ΛΤΔ	821,399	1.22%
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΑ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ	15,052,520	22.31%
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ (ΚΥΠΡΟΥ) ΛΤΔ	1,087,108	1.61%
ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ	547,591	0.81%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ BANK - CYPRUS LTD	202,892	0.30%
USB BANK PLC	607,787	0.90%
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΣΤΕΓΗΣ	932,798	1.38%
SOCIETE GENERALE CYPRUS LTD	425,335	0.63%
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2,127	0.00%
EUROBANK EFG CYPRUS LTD	3,126,351	4.63%
ΑΛΛΕΣ	9,613,784	14.25%
ΣΥΝΟΛΟ	67,466,941	100.00%

ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ (ΠΡΙΝ ΤΙΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ) ΚΑΙ ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ**ΚΑΤΑ ΤΙΣ 28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2013**

	ΣΥΝΟΛΟ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ	Μερίδιο τράπεζας
	€000	%
ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ	16,470,397	22.75%
CYPRUS POPULAR BANK PUBLIC CO LTD	11,277,524	15.58%
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ	4,509,570	6.23%
ALPHA BANK CYPRUS LTD	4,181,824	5.78%
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΚΥΠΡΟΥ) ΛΤΔ	1,474,527	2.04%
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΑ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ	13,797,753	19.06%
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ (ΚΥΠΡΟΥ) ΛΤΔ	852,912	1.18%
ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ	447,067	0.62%
ΕΜΠΟΡΙΚΗ BANK - CYPRUS LTD	618,082	0.85%
USB BANK PLC	507,027	0.70%
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΣΤΕΓΗΣ	1,392,375	1.92%
SOCIETE GENERALE CYPRUS LTD	306,466	0.42%
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	288,641	0.40%
EUROBANK EFG CYPRUS LTD	2,275,324	3.14%
ΑΛΛΕΣ	14,002,714	19.34%
ΣΥΝΟΛΟ	72,402,203	100.00%

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Askenazy P. – Cohen D., 2010, Οικονομική κρίση : Αίτια και προοπτικές, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα
- Crouhy M., Jarrow R. & Turnbull S. (2008), “The sub-prime credit crisis of 2007”, University of Houston – C.T.Bauer College of Business, Working paper series
- Dell’Ariccia, G., Detragiache, E., and Rajan, R., (2008), “The real effect of banking crises”, Journal of Financial Intermediation, Vol.17, pp.89-112
- Goodhart, C.A.E., (2008), “The background to the 2007 financial crisis”, IEEP, Springer, Vol.4 pp.331-346
- Satyajit Das (February 2008) : “CDs market may create added risks”, The Financial Times
- Tudor C., (2009), “Understanding the roots of the US sub-prime crisis and its subsequent effects”, The Romanian economic Journal, Vol.12, No.31, pp.15-148
- Χαρδούβελης, Γ.Α., (2011), “Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική”, Πανεπιστήμιο Πειραιά
- Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009), “Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας”, Eurobank EFG Economic Research: Η κρίση του 2007 – 2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Vol.4, No.8, pp.19-43
- www.fdic.gov/bank/analytical/cfr/bank_research_conference/annual_8th/Turnbull_Jarrow.pdf
- www.centralbank.gov.cy
- www.stockwatch.com.cy/media/announce_pdf/Nov06_2012_ConstantinosStefanou
- www.eba.europa.eu
- www.el.wikibooks.org/wiki
- www.kathimerini.com.cy
- www.oikonomikanea.wordpress.com
- www.alithiastofos.blogspot.com
- www.erascy.blogspot.com
- www.alba.edu.gr/crisis